

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Oddělení hispanistiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Terezie Šilhavá

Španělská přirovnání s adjektivem a jejich protějšky v češtině

Spanish similes with adjective and it's equivalents in Czech

Praha 2016

vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Petru Čermákovi, Ph.D., za vedení práce, cenné připomínky a čas, který mi věnoval.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. 5. 2016

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na španělská přirovnání s adjektivem (typu *feliz como una perdiz*) a jejich protějšky v češtině. Nejprve je nastíněn teoretický rámec: shrnutí vývoje a současného stavu bádání v oblasti frazeologie, popis korpusů užitých jako zdroj dat, charakteristika základních pojmů, které se vážou k tématu, popis funkce frazémů a přirovnání v komunikaci a shrnutí některých základních myšlenek kognitivní lingvistiky. Následuje sémantická a kontrastivní analýza přirovnání, do nichž vstupuje pět vybraných adjektiv (*feliz, alegre, triste, tranquilo, furioso*). V závěru se dotkneme toho, co vypovídají jednotlivá komparata o významu adjektiv, co lze říci o samotných komparetech a jejich výběru a co lze říci o ustálenosti zkoumaných přirovnání. Následuje i tip na další možnost výzkumu v této oblasti a poukázání na možnost praktické aplikace vyzkoumaného např. při tvorbě didaktických materiálů.

Klíčová slova: přirovnání, frazém, korpus, čeština, španělština

Abstract

This dissertation focuses on Spanish similes with adjective (like *feliz como una perdiz*) and its equivalents in Czech. First the theoretical frame is sketched: a summary of the evolution and of the actual situation of the investigation in the field of fraseology; a description of the corpora which were used as a source of the data; a characterization of the basic terms connected with the topic; a description of the function of phrasemes and simies in the process of communication; and a summary of some basic thoughts from cognitive linguistics. Then a semantic and contrastive analysis of the simies with selected adjectives (*feliz, alegre, triste, tranquilo, furioso*) comes. Finally we point out what each comparatum can tell about the meaning of the adjective, what we can tell about the comparata and its selection, and what can be said about the grade of stabilization of the examined simies. Then a tip follows: what more could be explored in this area and that there could be a possibility to use the results of such research for instance while creating a didactic material.

Key words: simile, phraseme, corpus, Czech, Spanish

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
1. Úvod:	8
1.1 Vymezení cíle práce	8
1.2 Exkurz do historie a přehled současného stavu poznání	8
1.2.1 Česká tradice	8
1.2.2 Španělská tradice	11
1.3 Jakého typu je tato studie	15
1.4 Zdroj dat – korpusy	15
1.5 Použitá metoda	16
2. Teoretická část:	18
2.1 Charakteristika základních pojmů	18
2.2 Dělení frazémů	23
2.3 Funkce frazémů a přirovnání v komunikaci	27
2.4 Kognitivní lingvistika jako zdroj inspirace	29
3. Praktická část:	35
3.1 Připomenutí použité metody	35
3.2 Analýza vybraných přirovnání s adjektivy	35
3.2.1 Feliz	35
3.2.2 Alegre	40
3.2.3 Triste	43
3.2.4 Tranquilo	48
3.2.5 Furioso	54
4. Závěry	57
4.1 Co vypovídají jednotlivá komparata o významu adjektiv	57
4.2 Co lze říci o komparetech a jejich výběru	58
4.3 Co lze říci o ustálenosti zkoumaných přirovnání	59
4.4 Úplně na závěr	60
5. 1 Seznam použité literatury	61
5.1 Literatura použitá pro teoretickou část práce	61
5. 2 Zdroje dat a s nimi související literatura	63
5. 2. 1 Araneum Hispanicum	63
5. 2. 2 CREA	63
5. 2. 3 InterCorp (verze 8)	63
5. 2. 4 SYN2015	64
5. 3 Publikace zmiňované v historickém přehledu (řazené chronologicky)	65
5. 3. 1 Česká oblast	65

5. 3. 2 Španělská oblast	66
Resumé	68
El resumen	70

Seznam použitých zkratk

A	adjektivum
ADV	adverbium
CREA	Corpus de Referencia del Español Actual
CQL	corpus query language (dotazovací jazyk užívaný v korpusech ČNK)
ČNK	Český národní korpus
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
IF	idiomatika a frazeologie
JOS	jazykový obraz světa
MSČ	Mluvnice současné češtiny
PMČ	Příruční mluvnice češtiny
RAE	Real Academia Española (Španělská královská akademie)
S	substantivum
SČFI	Slovník české frazeologie a idiomatiky
V	verbum

1. Úvod:

1.1 Vymezení cíle práce

Jak již název napovídá, hlavním tématem práce jsou španělská přirovnání s adjektivem a jejich protějšky v češtině.

Nejprve se pokusíme obecně shrnout vývoj a současný stav bádání v oblasti frazeologie, tedy teoretický rámec pro náš postup. V úvodní části práce dále popíšeme, odkud čerpáme data pro svůj výzkum, stručně charakterizujeme korpusy, které jsme využili. Popíšeme také metodu, jak jsme postupovali.

V teoretické části se zaměříme na charakteristiku jednotlivých pojmů, které se k tématu práce pojí: co je to frazém, idiom, přirovnání, včetně částí, z nichž se skládá, jaké je jeho místo mezi ostatními frazémy apod. Dále popíšeme funkci frazémů a přirovnání v komunikaci. Také se pokusíme stručně nastínit některé myšlenky, se kterými přichází američtí a polští kognitivní lingvisté, kterými jsme se nechali inspirovat.

V praktické části se zaměříme na několik vybraných španělských adjektiv. Prostřednictvím možností, které skýtá španělský korpus CREA, korpusy Českého národního korpusu (InterCorp, SYN2015) a korpus Araneum Hispanicum, vyhledáme konkrétní příklady přirovnání, do kterých daná adjektiva vstupují. Získaná data podrobíme sémantické a kontrastivní analýze.

1.2 Exkurz do historie a přehled současného stavu poznání

1.2.1 Česká tradice

F. Čermák In Pleskalová J. a kol. (2007) shrnuje etymologii pojmů *frazeologie* a *idiomatika*. Pojmenování frazeologie pochází z latinského *phraseologia*, které je kompozitem z řeckého *phraseón*, genitivu plurálu od slova *phrasis* (fráze, způsob vyjádření). To souvisí s jiným řeckým slovem *phrazein* (prohlašovat, povídat). Původní význam termínu frazeologie je tedy nauka o způsobech vyjadřování.

Výraz idiom se do moderních jazyků dostal opět přes latinu a pochází z řeckého *idióma* (osobní zvláštnost, především jazyková). To má svůj původ ve slově *idiousthai* (osvojit si) a to zase v *idios* (vlastní, soukromý).

Oba termíny, pokud nejsou jasně ukotveny pro označení odlišných významů, mají tendenci si v různých jazycích konkurovat. První knižní publikace, které nesly v názvu slovo *frazeologie*, se objevily už ve 20.–60. letech 19. stol. Termín *idiomatika* se objevuje až ve 20. století.

Bádání v oblasti frazeologie a její zrod jako vědecké disciplíny mají svou historii. Pro následující přehled budeme čerpat ze studií, které se týkají jednak české a jednak španělské oblasti. Seznam děl zmíněných v rámci exkurzu do historie uvádíme v samostatném oddílu bibliografie v závěru práce. U některých starých španělských děl se nepodařilo dohledat bibliografický údaj, uvádíme je tedy pouze s odkazem na studii, kde je dané dílo zmíněno, v dobré víře, že autorka dané studie disponovala relevantními informacemi.

Pro českou oblast využijeme stručného přehledu z Pleskalové J. a kol. (2007). Píše se zde, že termín *frazeologie* a později i *idiomatika* procházel vývojem jak z hlediska své podoby, tak i náplně a distribuce. Frazeologie měla zpočátku pouze deskriptivní charakter. Vznikaly různé soupisy dat a praktické příručky. Později se k deskripci přidala také potřeba nějakým způsobem tyto popisy reflektovat, a tak se postupně začala rodit frazeologie jako teoretická disciplína, odvozující svůj původ z lexikologie, resp. lexikografie. O frazeologii jako samostatné disciplíně lze hovořit až ke konci 20. století. První monografie, která se jí věnuje, je *Idiomatika a frazeologie češtiny* od F. Čermáka z roku 1982. Kořeny bádání v této oblasti však můžeme hledat hluboko v minulosti, např. přísloví u starých Egyptanů, Řeků, v Bibli, *Adagia* Erasma Rotterdamského. Jen by bylo třeba hledat pod různými nálepkami. Po většinu času panovala nejednota a pluralita termínů.

Vývoj frazeologie lze sledovat ve dvou větvích. Jednou z nich je popisná frazeologie, dnes často označovaná termínem *frazeografie*. Jedná se o vývoj deskripce frazeologických dat. Mezi první práce – soupisy můžeme zařadit ještě německy psané dílo Josefa Matěje Sychry z r. 1821–2 a dvě obrozenécké puristické příručky, orientované primárně na doporučování správného úzu, jednu útlejší od Jana Šacha z roku 1862 a jednu čítající přes 400 stran od Františka Šebka z r. 1864. O frazeologii v dnešním smyslu tu ještě nejde.

Druhou větev, historicky starší, představuje *paremiologie* neboli popis přísloví. Dlouho nebyla považována za součást frazeologie, tedy lingvistiky. Spíše byla vnímána jako součást etnografie. Příslovími se zabývali již v 16. století Smil Flaška z Pardubic, Jan Blahoslav a Jakub Srnec z Vavřova. Z nich čerpal Jan Amos Komenský pro svou publikaci *Moudrost starých Čechů*, vydanou 1631. Můžeme zmínit velký vliv Erasmových *Adagií* (1505) na celou tehdejší

Evropu. Přísloví sbírali také obrozenci. Josef Dobrovský vydal *Českých přísloví sbírku* r. 1804. Za vynikající dílo je třeba považovat *Mudrosloví národu slovanského ve příslovích* F. L. Čelakovského z r. 1852. Čelakovský byl hodně etnograficky orientovaným autorem. Jeho dílo je inspirativní a čerpá se z něj dodnes. Poprvé se jím spojují obě větve – frazeologická v užším smyslu i příslovečná. Jinak se jako integrální části jedné oblasti začínají chápat až v poměrně nedávné době, v souvislosti s přípravou *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* (2009).

Hlavní rozvoj popisu frazeologie se klade až do 20. století. Můžeme zmínit nedokončený pokus o uchopení staročeských a novočeských přísloví od Václava Flajšhanze, který je také autorem první známé sbírky citátů u nás, nazvané *Živá slova*. Můžeme zmínit také *Slovník českých vazeb a rčení* od Jana Mašína z roku 1916 a 24, což je v podstatě soupis frazémů, ovšem opět bez popisu. První prací obsahující stručnou anotaci významu a údaj o pramenu je sbírka Jaroslava Zaorálka z r. 1947 *Lidová rčení*. Vytvářel ji pro svou překladatelskou potřebu. Samostatnou deskriptivní linií jsou pak jednojazyčné slovníky, ve kterých je zachycena i frazeologie, např. *Slovník spisovného jazyka českého* (1960–71).

Název *frazeologie* se dlouho používal i pro označení souborů praktických formulek a větiček, které se užívaly v řadě odborných oblastí, hlavně v obchodní korespondenci, dále také v diplomacii, politice, novinářství. Často byly takové soubory vytvářeny jako pomůcka pro lidi, kteří se učili cizí jazyk, aby se jim usnadnilo učení se obrátů typických pro danou oblast.

V poslední době bylo velkým počinem vydání čtyřdílného *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* (SČFI). Se sběrem materiálu se začalo v 80. letech a cílem byla snaha popsat celou současnou frazeologii. Vůbec poprvé se jednalo o systematický popis, který vychází z teorie frazeologie.

Teorie frazeologie se začala rozvíjet až po 2. světové válce, nejprve v souvislosti s vytvářením koncepce SČFI, pak již systematicky. Zpočátku byla velmi ovlivněna dominantní sovětskou teorií. V r. 1982 vyšla *Idiomatika a frazeologie češtiny* od F. Čermáka, první, doposud užívaný systém a obecný přehled. Na něj navázala řada dalších studií, hlavně v souvislosti se vznikajícím SČFI. V intencích tohoto přístupu vznikají i další studie a zavádí se nové pojmy jako např. *kolokace*.

V současnosti nabízí nové možnosti zkoumání jednak rozvíjející se korpusová lingvistika. Dalším zdrojem inspirace pro bádání v oblasti frazeologie je také kognitivně lingvistický přístup

k jazyku, jeho americká verze, která se u nás spojuje s přístupem přicházejícím v 90. letech z Polska, s tzv. teorií jazykového obrazu světa. O ní více v teoretické části práce.

1.2.2 Španělská tradice

Pro španělskou oblast čerpáme ze shrnutí historického vývoje v práci Ruiz Gurillo (1997, s.17–32). Můžeme sledovat, že vývoj je do jisté míry obdobný. Začátky lze opět spatřovat v lexikografických sbírkách. Zprvu, v době humanismu, vznikaly sbírky přísloví a pořekadel čistě ze zájmu o lidový jazyk, nikoli kvůli vědeckému studiu.

První sbírka přísloví a pořekadel ve španělštině je z 15. stol, známé jsou však až edice z let 1512 a 1520. Díky jejich rozšíření vzrostl zájem o takové sbírky, a tak následovaly další obdobné publikace. Nejvýznamnější z těch, co vyšla do poloviny 16. stol., by měla být sbírka od P. Vallése, obsahující přes 4000 přísloví.

Na počátku 17. stol. se zájem o frazémy ještě zvýšil. Sbíraly se už i jiné druhy, nejen přísloví a pořekadla (*proverbios, refranes*), ale také lidová rčení (*frases proverbiales, sentencias populares*), a nacházely své místo ve slovnících např. v *Tesoro de la lengua española* od Covarrubia z r. 1611, nebo v gramatikách např. *Espexo general de la gramática en Diálogos* od Ambrosia Salazara z r. 1614. Vznikaly také specializované sbírky např. *Refranes y proverbios en romance* od Hernána Núñeze z r. 1621 a *Vocabulario de Refranes y Frases Proverbiales y otras formas comunes en la lengua Kastellana en que van todos los impresos antes y otra gran copia* od Maestra Gonzala Correa z r. 1627. V následujícím století tendence sbírat frazeologický materiál dále pokračovala. 1726–39 vznikl šestidílný slovník Španělské královské akademie (RAE), také zvaný *Diccionario de Autoridades*, který obsahoval i frazémy.

V 19. století se přísloví začínala stávat předmětem výzkumu, a sice hlavně v rámci studia lidové slovesnosti. Můžeme zmínit např. monografii o španělských příslovích *Monografía sobre los refranes, adagios y Proverbios Castellanos y las obras o fragmentos que expresamente tratan de ellos en nuestra lengua*, která získala ocenění od Národní knihovny. Vznikaly i mnohé další slovníky, avšak zájem o zachycení idiomatických výrazů nebyl často doprovázen zájmem o jeho jazykovědné studium. Až 1950 vznikla *Introducción a la lexicografía (Úvod do lexicografie)* od Julia Casarese, příručka, která některé kapitoly věnuje studiu frazémů (*locuciones, frases proverbiales, refranes, modismos* aj.). Dá se chápat jako velký pokrok ve snaze o vymezení a klasifikaci víceslovných spojení. Její význam je až takový, že ji o několik let později ruský badatel zabývající se oblastí frazeologie, Vinogradov, přeložil do ruštiny. Tentýž badatel shrnul

myšlenky Charlese Ballyho, který je považován za zakladatele frazeologie, a od 40. let dále je šířil. Mezi strukturalisty v tehdejší Sovětském svazu se v rámci lexikologie začala věnovat velká pozornost právě frazeologii. Tehdejší sovětské vědci se v rámci výzkumu frazémů zabývali také těmi francouzskými, anglickými i španělskými. 1959 a 61 se v Rusku a v Turecku konaly kongresy, které přispěly ke zvýšení zájmu o frazeologii. Sovětské výzkumy začaly být brzy známé i v dalších východoevropských zemích, především v Německu. Vznikaly také kontrastivní studie. Některé myšlenky díky vlivu tehdejší politické situace pronikly také na Kubu, kde se objevily pokusy aplikovat je na španělštinu.

Na západě Evropy se výzkumu frazémů dotkl mj. Ferdinand de Saussure a jeho žáci. Také Eugenio Coseriu jim v rámci studia lexika věnoval určitou pozornost. Jeho žák Harald Thun napsal rozsáhlou práci orientovanou na románské jazyky. Mezi dalšími pracemi vyniká doktorská práce Alberta Zuluagy o ustálených španělských frázích. Pocházel z Kolumbie, ale žil v Německu, takže mohl využít metodologie, kterou načerpal od Casarese, Coseria, Isačenka, Ballyho a dalších, a aplikovat ji na španělský materiál. Ruiz Gurillo, od které čerpáme informace pro toto shrnutí, o ní napsala, že se jedná o jedinou dostupnou příručku pro španělštinu v tehdejší době (konec devadesátých let). O pár let později po vydání Zuluagovy práce vyšly další články a studie o španělských frazémech např. od Maria Garcíi-Page. Zajímavou práci vydala r. 1997 také Gloria Corpas. Do své příručky zahrнула přínosy německé lexikografie, pragmatiky a lingvistiky a na jejich základě vytvořila a rozvinula svou klasifikaci.

V posledních letech zájem o frazeologii v Evropě vzrostl. Ke vzniku některých studií zaměřených na výzkum frazémů v kontextu přispěla také pragmatika a textová lingvistika. Začaly se konat různé kongresy. Mezi nimi nejvýznamnější je *Europhras*. Většinou se však zabývá německou jazykovou oblastí. Všechno toto přispívá k tomu, že frazémy přestávají být chápány jako něco okrajového, co je zajímavé jen v rámci lidové slovesnosti a paremiologie.

V prologu k práci Glorie Corpas Pastor (2003) píše Alberto Zuluaga, že v posledním desetiletí se ve Španělsku objevila skupina mladých lingvistů, jejichž výzkumy se zařadily na úroveň srovnatelnou s německými, anglosaskými i francouzskými. V této skupině navíc, dle jeho slov, vynikají právě publikace Glorie Corpas Pastor. Ona sama píše, že se o frazeologii začala zajímat v polovině 80. let během studia na univerzitě. Dostala se k ní původně přes lexikografii, v čemž můžeme vnímat paralelu k obecnému vývoji v lingvistice vůbec. Ve své doktorské práci se

zaměřila na výzkum anglické a španělské frazeologie, posléze onu španělskou část přepracovala a vznikl tak *Manual de fraseología española* (1996). Ve výzkumu v této oblasti pokračovala i nadále, čehož je důkazem monografie shrnující několik jejích studií z posledních let *Diez años de investigación en fraseología* (2003). Zde mimo jiné píše, že srovnávací a kontrastivní studie jsou momentálně jedním z hlavních motorů, ženoucích tuto disciplínu dopředu.

Jedním z možných zdrojů, odkud lze čerpat informace k tomu, kdo všechno se v současnosti věnuje studiu frazeologie a jaké oblasti se zkoumají, je časopis *Paremia*, založený r. 1993 a vycházející s roční periodicitou. Obsahuje mj. rubriku, kde se prezentují vznikající diplomové práce z této oblasti výzkumu. Na webových stránkách časopisu www.paremia.org lze dohledat odkaz na jednotlivá čísla dostupná online ke stažení ve virtuální knihovně Institutu Cervantes. A zdá se, že stránky mají sloužit i ke shromažďování dalších informací vhodných pro studium frazeologie, zejména paremiologie, a jako rozcestník pro vědce, kteří by se této oblasti chtěli věnovat.

Gloria Corpas Pastor (2003, s. 30–48) shrnuje v jedné studii současné proudy, kterými se v Evropě studium frazeologie zaobírá. Pokusíme se je zde stručně přiblížit. Jak již bylo naznačeno, frazeologie se jako lingvistická disciplína začala rozvíjet koncem sedmdesátých let 20. století. Přispěl k tomu jistě tzv. komunikačně pragmatický obrat. Jemu předcházející transformační generativní gramatika studiu lexika a sémantiky moc nepřála. Až díky kongresům, mezinárodním seminářům se z ní postupně začala stávat samostatná disciplína. Kongresy zvané EUROPHRAS, konané pravidelně od 80. let, daly vzniknout asociaci *European Society of Phraseology*, založené 1999 v Bielefeldu v Německu, se sídlem v Curychu. Jejím hlavním posláním měla být podpora vědecké spolupráce a výměny názorů v oblasti frazeologie na mezinárodní úrovni. Možná stojí za zmínku, že centrální úlohu hráli němečtí a slovanští frazeologové. Dalšími jsou kongresy EURALEX (*European Association for Lexicography*), založené 1983 a od r. 1994 zahrnující speciální sekci věnovanou frazeologii.

Ve Španělsku zájem o frazeologii začal růst v polovině devadesátých let. Prvním významným dílem byla již zmiňovaná práce Zuluagy z r. 1980, pak o 15 let později byla publikována doktorská práce Corpas Pastor, která se stala základem pro *Manual de fraseología española*

(1996). Roku 1996 se konal první *Congreso Internacional de Paremiología* v Madridu, který se však nezabýval pouze paremiologií. Následovala různá další setkání a publikace. Mezi autory figuruje např. Ruiz Gurillo. Během necelých dvou desetiletí frazeologie přestala být pouhou subdisciplínou rozvíjenou v rámci lexikologie. Od 90. let se prosadil synchronní pohled, zájem o kritéria klasifikace, funkční aspekty jak v jazykovém systému, tak v textu. Nové poznatky přinesla korpusová lingvistika a kognitivní sémantika, dále i pohled psycholingvistiky a srovnávací hledisko.

Tradičním tématem byla snaha o vymezení disciplíny. Dle Corpas Pastor (2003, s.35–37) je v tomto ohledu možný dvojí pohled – užší a širší pojetí frazeologie. V užším pojetí zůstávají stranou přísloví a další větné frazémy, stejně jako na opačném pólu kolokace, které širší pojetí případně může zahrnout. V širším pojetí je totiž třeba k tomu, aby slovní spojení bylo možné označit za frazém, splňovat kromě ustálenosti i další kritéria. Dalším z témat byla snaha o klasifikaci a systematizaci jednotlivých typů frazémů, při které se různě kombinovala sémantická, syntaktická, pragmatická a pojmenovávací hlediska. Vznikaly studie věnující se jednotlivým typům frazémů a vztahům mezi nimi, studie věnující se úzu, funkcím v textu, variantnosti (diatopické, diastratické i diafasické). Vznikaly také studie zabývající se sémantikou a semiotikou, tematickými skupinami frazémů (např. jakou formou v různých jazycích vyjádřit podobný obsah) nebo studie kladoucí vedle sebe frazémy obsahující jako jeden z komponentů somatismus, číslovku apod. Další se věnovaly sémanticko-kognitivním aspektům, snaže odhalit mentální reprezentace, které se skrývají za jednotlivými frazémy. Např. metafora, které se užívají při vyjádření emocí, tvoří kognitivní model, mentální obraz, který můžeme identifikovat za celou řadou frazémů. Dále vznikaly psycholingvistické studie věnující se procesu vytváření frazémů, teoriím o tom, jakým způsobem je naše mysl generuje, a dále jakou úlohu hrají v komunikaci. Vznikaly také srovnávací studie věnující se např. tzv. přírodně-kulturním evropeismům, tj. slovům nebo slovním spojení, která jsou obvyklá ve většině evropských jazyků, hledání mezijazykových shod co do formy a obsahu i v oblasti frazeologie.

Dle Corpas Pastor (2003, s. 47–8) tradiční témata, kterými byla snaha o vymezení frazeologie a klasifikaci jejích jednotek, ztrácejí na badatelském zájmu. Více pozornosti se dostává vztahům mezi frazeologií a syntaxí nebo frazeologií a odborným vyjadřováním, terminologií. Mezijazykové srovnávání otevírá cestu ke kontrastivním studiím a k teorii překladu. Existují také aplikované odnože – frazeografie a frazeodidaktika.

1.3 Jakého typu je tato studie

Studie zpracovaná v rámci praktické části diplomové práce, by se dala zasadit mezi teoretické práce. Mohla by se zařadit mezi kontrastivní, komparativní a translatologické práce, protože se zabývá španělskou a českou jazykovou oblastí i jejich srovnáním. Další přízvisko, které by mohla nést, je korpusová, protože jako zdroj dat využívá jazykové korpusy. Mohla by se zařadit mezi studie zabývající se sémantikou a v neposlední řadě též mezi práce inspirované přístupem kognitivní lingvistiky k jazyku.

1.4 Zdroj dat – korpusy

Korpusy jsou velké sbírky jazykových dat, uložené v elektronické podobě a opatřené vyhledávacím rozhraním tak, aby bylo možné z nich čerpat materiál pro studium slov, jejich významu, kontextů apod.

CREA¹ je zkratkou pro Corpus de Referencia del Español Actual, dostupný na stránkách Španělské královské akademie. Jedná se o jednojazyčný španělský korpus, jehož poslední verze z června 2008 čítá přes 160 milionů slovních forem. Tvoří ji široké spektrum psaných i mluvených textů vzniklých mezi léty 1975 a 2004, jsou různých žánrů a pocházejí ze všech zemí, kde se mluví španělsky.

InterCorp² je paralelní korpus vznikající v rámci stejnojmenného projektu na FFUK. Obsahuje velké množství originálních a překladových textů z různých jazyků, které jsou vzájemně zarovnané tak, aby bylo možné sledovat různé varianty překladu.

SYN2015³ podobně jako InterCorp vzniká při Ústavu českého národního korpusu FFUK. Jedná se o korpus současné psané češtiny náležející do řady korpusů SYN, vycházejících v pětiletých intervalech. SYN2015 obsahuje texty z let 2010–2014 a čítá 100 milionů slov.

Araneum Hispanicum⁴ je jedním ze skupiny nereferenčních webových korpusů sestavených slovenským korpusovým lingvistou Vladimírem Benkem. Vznikl v rámci projektu zastřešeného

¹ Real Academia Española (2016): *CREA*. online <<http://www.rae.es/recursos/banco-de-datos/crea>> [cit. 28. 4. 2016]

² Cvrček, V. (2016): *Paralelní korpus*. online <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:paralelni>> [cit. 28. 4. 2016]; Křen, M. (2016): *InterCorp*. online <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp>> [cit. 28. 4. 2016]

³ Křen, M. (2016): *Korpus SYN2015*. online <<https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2015>> [cit. 28. 4. 2016]

⁴ Benko, V. (2016): *Aranea*. online <http://ucts.uniba.sk/aranea_about/index.html> [cit. 28. 4. 2016]; Křen, M. (2015): *Korpusy Aranea*. online <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:aranea>> [cit. 28. 4. 2016]

Jazykovědným ústavem Ľudovíta Štúra Slovenské akademie věd a Katedrou plurilingvální a multikulturní komunikace. Pro každou varietu je k dispozici základní větší (maius), čítající přibližně 1 miliardu slov, a jeho menší vzorek (minus).

1.5 Použitá metoda

Vzhledem k rozsahu práce nebylo možné zkoumat všechna existující adjektiva, která by se mohla v přirovnáních vyskytnout, bylo tudíž nutné učinit výběr. S vědomím, že každý výběr je jen výsekem reality a je do značné míry subjektivní, obzvláště pokud z množiny všech kvalifikačních adjektiv vybíráme ta, která nám přijdou nějak zajímavá, jsme se rozhodli pro následující: *feliz* (šťastný), *alegre* (veselý), *triste* (smutný), *tranquilo* (klidný), *furioso* (rozzuřený).

Jedním z kritérií, proč zkoumat právě tato adjektiva, byl předpoklad, že adjektiva vyjadřující lidské charakteristiky, vlastnosti nebo emoce by mohla být zajímavá z hlediska interpretace.

Nejprve ve španělském korpusu CREA vyhledáme zvolené adjektivum se spojkou *como*, a sice jak tvary maskulina, tak feminina, pro zjednodušení dotazu pouze v singuláru, tj. např. „*feliz como*“, „*tranquil? como*“. Otazník v dotazu nahrazuje právě jeden libovolný znak. Výsledky seřadíme podle první pozice napravo od vyhledávaného spojení a dále se soustředíme na případy, ve kterých se na této první pozici objeví neurčitý člen – *un*, *una*. Vycházíme z předpokladu, že po něm bude následovat substantivum užitá v obecném významu, zde jako komparatum, neboli entita, ke které se přirovnává. Nalezené příklady excerpujeme, abychom s nimi mohli dále pracovat.

V paralelním korpusu InterCorp obdobně vyhledáme zvolené adjektivum se spojkou *como* a neurčitým členem. Vzhledem k pokročilejším možnostem zadávání dotazů oproti těm, které nabízí vyhledávací rozhraní španělského korpusu CREA, můžeme dotaz zadat v podobě [lemma="feliz"][word="como"][lemma="un"]. Vyhledáme tedy rovnou všechny tvary adjektiva i neurčitého členu. Paralelní korpus umožňuje vedle vyhledávání v jednom jazyce nalézt i odpovídající ekvivalenty v jiném jazyce. Nás zajímají překlady do češtiny, proto zvolíme možnost zarovnat vedle odpovídající úseky textu v češtině. Vzhledem k tomu, že paralelní korpus obsahuje texty pocházející z různých překladů a zdrojů, lze předpokládat, že by výsledky vyhledávání mohl ovlivnit originální jazyk dokumentu. Zvolíme tedy možnost

vyhledávat pouze texty napsané původně ve španělštině. Následně však toto omezení zrušíme a ve druhé fázi vyhledáme i příklady, které mají jiný originální jazyk než španělštinu. Na jedné straně nás může zajímat srovnání, na druhé straně lze tímto způsobem získat větší rozsah dat.

Další možností, jak rozšířit zdrojový korpus dat, se ukázalo využít korpus Araneum Hispanicum, dostupný podobně jako další korpusy ČNK z rozhraní KonText. Obdobně jako další korpusy dostupné v tomto rozhraní umožňuje zadávání dotazů v podobě [lemma="feliz"][word="como"][lemma="un"], což by mělo vyhledat všechny tvary vybraného adjektiva ve spojení se spojkou *como* a neurčitým členem. Výsledky následně seřadíme podle první pozice napravo od vyhledávaného výrazu a vytřídíme všechny příklady nalezené pouze díky chybě v lematizaci a příklady, kde z kontextu vyplývá, že daný příklad má odlišnou syntaktickou strukturu.

Vzhledem k tomu, že nejvíc příkladů se dařilo nacházet v jednojazyčném korpusu, rozhodli jsme se připojit u každého adjektiva ještě sondu do českého jednojazyčného korpusu SYN2015, mezi možné české ekvivalenty. Český korpus umožňuje zadávání dotazů v CQL (corpus query language). Zvolili jsme podobu [lemma="šťastný"][word="jako"][tag="N.*"], která by měla umožnit vyhledat všechny tvary vybraného adjektiva ve spojení se spojkou *jako* a substantivem. Nalezených příkladů nebylo tolik, aby bylo třeba aplikovat na ně nějaký filtr.

Zvažovali jsme i užití španělského korpusu CORPES XXI a anotované verze CREA, ve kterých by měly být možnosti vyhledávání bohatší než ve starší, neanotované verzi CREA. Zároveň bychom tímto způsobem získali rozsáhlejší korpus jako zdroj dat. Bohužel musíme konstatovat, že nové vyhledávací rozhraní těchto dvou korpusů v současnosti ještě není natolik stabilní, aby umožňovalo bez problémů realizovat výzkum.

2. Teoretická část:

2.1 Charakteristika základních pojmů

Dříve než se budeme věnovat konkrétním příkladům, nalezeným v korpusu a než se ponoříme do teoretických aspektů, které se vážou k tématu práce, bylo by dobré vyjasnit některé pojmy, se kterými budeme dále pracovat, které se tématu práce bezprostředně dotýkají.

Jako první můžeme zmínit pojmy **denotace** a **reference**. Miřátská (2013) v příslušném hesle Encyklopedie lingvistiky shrnuje problematiku těchto dvou pojmů následujícím způsobem: Různí autoři se liší tím, v jakém významu termín denotace používají. V jednom pojetí se denotace vyskytuje ve vztahu k designaci. V jiném pojetí, které přebíráme, protože se s ním nejvíce setkáme v českých pracích, se objevuje denotace ve vztahu k referenci. Denotaci chápeme jako vztah mezi jazykovým výrazem, lexémem, a celou třídou mimojazykových objektů. Pokud bychom užili příkladu, který uvádí Miřátská (2013), jednalo by se o vztah mezi lexémem *pes* a tím, co označuje, tj. druhem zvířete či blíže nespecifikovaným jednotlivcem z této třídy, ještě jinak řečeno vztah mezi lexémem *pes* a denotátem psa. Denotace lexému patří do abstraktní roviny, je nezávislá na konkrétních okolnostech výpovědi, odpovídá rovině věty. Reference by oproti tomu odpovídala rovině výpovědi. Reference je vztah mezi výrazem a tím, co tento výraz zastupuje za určitých okolností jeho vyslovení, konkrétní entitou z mimojazykové reality, tedy referentem. Referent je jeden konkrétní denotát. Pokud bychom zopakovali příklad se psem, denotátem by byl obecně *pes*, referentem by byl např. *můj pes Alík*, jeden konkrétní jedinec. Denotace je vlastností lexémů, stabilním stavem v jazykovém systému a je nezávislá na jakémkoli užití slova. Reference je mluvčím prováděný lingvistický akt výběru mimojazykového objektu, referentu, a jeho následná identifikace pro příjemce.

Dalším důležitým pojmem je **frazém**. Existují různá kritéria, která se ho snaží nějakým způsobem vymezit a uchopit jeho podstatu.

Gloria Corpas Pastor (2003, s.35–37) shrnuje dvě možná pojetí chápání frazému. V úzkém pojetí se jedná o ustálenou kombinaci minimálně dvou slov, která funguje jako integrální součást věty, v níž plní stejnou funkci jako slovní druh – podstatné jméno, sloveso, příslovce, předložka apod. Ona sama toto vnímá jako prototyp frazému, centrální člen kategorie. V širokém pojetí lze za frazém považovat jakoukoli kombinaci slov, která je do značné míry ustálená. Sem by se pak vešla i přísloví a pořekadla (*paremias*, *fórmulas*), případně kolokace.

Varela – Kubarth (rok 1994, s. 9–10) zmiňují dvě klíčová kritéria pro to, aby se něco mohlo považovat za frazém, a sice ustálenost a idiomaticčnost. Ustáleností myslí, že daná jednotka, složená z více částí, většinou neumožňuje transformace, jako třeba libovolně měnit pořadí slov v rámci frazému. V kontrastu k frazémům bychom pak měli volná uskupení, kolokace. Idiomaticčností myslí, že celkový význam nelze vyvodit z významu jednotlivých částí, nebo lze ale pouze částečně. Čeští autoři viz níže mluví v tomto smyslu o nesoučtovosti sémantiky jednotlivých komponentů nebo o nerozložitelnosti celkového významu, lze též použít termín nekompozicionální význam. Nelze stanovit přesnou, ostrou hranici, kde ustálenost a idiomaticčnost končí. S ohledem na tato kritéria je možné hovořit i o částečně idiomatických jednotkách, u nichž si jeden z členů ponechává svůj prvotní význam, a o nepřímo idiomatických jednotkách, kde lze význam odvodit díky přirovnání nebo obrazu, který je sám o sobě srozumitelný (př. *caer como una bomba* – spadnout jako bomba; *ponerse de mil colores* – hrát všemi barvami).

V PMČ Hladká (2008, s. 71) též uvádí jako jedno z kritérií ustálenost. Dalším kritériem je, že se jedná o jednotku složenou alespoň ze dvou slovních forem, která má celá dohromady jeden význam, který zpravidla nelze rozložit na významy jednotlivých složek, srov. výše zmíněná idiomaticčnost. Jelínek (2008, s. 772) dodává, že tyto složky mohou přinést do významu různé konotace. Hladká (2008, s. 71) dále uvádí, že minimálně jeden z komponentů je v dané funkci omezen pouze na tuto kombinaci (popřípadě na několik málo dalších). Také uvádí, že k typickým znakům frazému patří metaforičnost a expresivnost, ale tyto rysy nejsou zcela nezbytné. O ustálenosti spojení dále říká, že je sice podstatným znakem idiomaticčnosti, ale je možné najít i řadu variantních idiomů (*mít skopovou // telecí // gypsovou hlavu*). Zdá se tedy, že i dle pojetí PMČ je hranice ustálenosti nejasná.

F. Čermák (2011, s. 211) pro testování ustálenosti navrhuje pokus o záměnu některého z prvků tvořících frazém za jiný. Aby bylo možné hovořit o ustálené kombinaci, nesměla by takovou záměnou vzniknout jiná kombinace s analogickou funkcí. (př. *chytat lelky* vs. **chytat vrabce/vlaštovky* nebo **lapat/lovit lelky*). Jeho vymezení je jasnější, ale zároveň užší. Na jiném místě F. Čermák (2007, s. 36) uvádí další poznatky týkající se ustálenosti. Ustálenost u kombinací, jakými jsou frazémy, se projevuje hlavně v tom, že do kontextu vstupují jako jednotka, jako pevný celek, který má stabilní pořadí svých komponentů. To umožňuje jejich opakované užívání, reprodukovatelnost.

Kopřivová M. In Cvrček V. a kol. (2010, s. 75) uvádí jako definici frazému, že je to ustálená anomální kombinace dvou a více prvků (morfémů, slov, kolokací), z nichž jeden bývá členem extrémně omezeného a uzavřeného kolokačního paradigmatu. Pojetí, které v podstatě odpovídá tomu, se kterým se setkáme u F. Čermáka (2011).

F. Čermák (2011, s. 211) upozorňuje na to, že tradiční rozšířené vymezování idiomu, resp. frazému jako kombinace, jejíž význam se nerovná sumě významu komponentů, se hodí jen na část jevu. Kromě ustálenosti a nesoučtovosti sémantiky jednotlivých komponentů, zmiňuje jako další kritérium: pro frazémy bývá typické, že alespoň jeden z prvků, které ho tvoří, je členem extrémně omezeného a uzavřeného paradigmatu. Jinými slovy: často obsahují lexikální prvky, které se jinde v jazyce nevyskytují, tj. mají velmi omezenou kolokabilitu (monokolokabilní slova) př. *Nechat někoho na holičkách* (*holičky). Dále zmiňuje fakt, že za frazémy se často skrývá nějaký obraz, metafora a že pro frazém bývá typické, že jeho denotát mívá abstraktní povahu. Na jiném místě F. Čermák (2007, s. 28) zmiňuje ještě jedno kritérium – anomálnost. Frazém je anomálním syntagmatem, protože slova, která ho tvoří, se spolu za běžných okolností nekombinují, nemají mezi sebou žádný společný sémantický rys, který by této kombinaci nahrával. Jako příklad uvádí *psí počasí*. Slova *psí* a *pčasí* jsou vzájemně neslučitelná asi jako *psí déšť, *psí klima, naproti tomu můžeme uvést třeba *psí štěkot*.

Pokud bychom měli shrnout jednotlivá kritéria pro vymezení frazému, byla by to tato: jedná se o celek tvořený z více částí, charakterizuje ho ustálenost, význam celku nelze zcela odvodit z významu jednotlivých komponentů, jeden z prvků bývá členem extrémně omezeného a uzavřeného paradigmatu, anomálnost spojení, metaforičnost, expresivnost a abstraktní denotát.

V pracích věnujících se tématu frazeologie můžeme objevit i pojem *idiom*. Frazém a idiom jsou pojmy, které se užívají prakticky jako synonyma. F. Čermák (2011, s. 211) k tomuto uvádí, že oba se prakticky překrývají. Odlišnost spatřuje pouze v tom, že frazém je označením formálních aspektů, zatímco idiom sémantických. Kopřivová M. In Cvrček V. a kol. (2010, s. 75) k tomuto obdobně říká, že frazém se týká formálních aspektů (př. u *křížem krážem* nelze zaměnit pořadí komponentů a zároveň druhý z nich se nevyskytuje samostatně), idiom označuje sémantické aspekty (př. *psí počasí* – formálně subst. + adj., idiom vytvořen na základě metafor). Dále zmiňuje, že v češtině je běžnější termín frazém, což můžeme ze zkušenosti

z četby prací k tématu jen potvrdit. Kopřivová M. In Cvrček V. a kol. (2010, s. 75) také říká, že v jiném pojetí může být frazém chápán jako ustálený způsob vyjádření, idiom jako kombinace vázaná pouze na daný jazyk, nesrozumitelná z rozboru významu složek. Hladká (2008, s. 71) o těchto dvou termínech říká, že jsou si pojmově blízké. Mluví o tom, že frazeologická jednotka má dvě stránky, přičemž označení frazém akcentuje formální stránku, idiom stránku významovou.

Zdá se, že za dichotomií *frazém* vs. *idiom* můžeme vidět saussurovské pojetí znaku jako bilaterální jednotky, která se skládá jednak z formy a jednak z významu. Frazém, resp. idiom je tedy jazyková jednotka, znak a záleží na tom, z jaké strany se na ni díváme, kterou analyzujeme. Obdobně o tom hovoří i F. Čermák (2008, s. 33–34), když píše, že u dichotomie frazém a idiom jde hlavně o rozdíl v hledisku a podle toho, které hledisko právě uplatňujeme, je vhodné zdůraznit i rozdíl v terminologii. Analyzujeme-li formální rysy, můžeme mluvit o frazému, provádíme-li sémantickou analýzu, můžeme použít název idiom. Zároveň však dodává, že z praktických důvodů se často zjednodušeně o všech jednotkách mluví pouze jako o frazémech.

F. Čermák (2008, s. 32) upozorňuje na to, že někdy je třeba odlišovat od frazémů a idiomů **doslovná homonyma** jako např. *otevřená hlava* ve smyslu „rozoperovaná“ nebo *chytat lelky*, *zlatý důl*, *házet flintu do žita* aj. Takové doslovné protějšky sice mohou existovat, ale objevují se v textech jen zřídka a mají jinou distribuci.

Jelínek (2008, s. 772–73) upozorňuje na to, že je třeba také odlišovat idiomatické prostředky od **stereotypních spojení slov**, která se hojně objevují v odborném, právně-administrativním, hospodářském a publicistickém stylu. Rozdíl tkví v tom, že idiomatické prostředky si přes svou ustálenost zachovávají jisté napětí mezi doslovným a přeneseným významem a bývají provázeny silnějšími nebo slabšími expresivními příznaky. Stereotypní spojení slov bývají formulami bez zřetelných expresivních odstínů. Často se užívají k usnadnění sdělování informací, protože v těchto stylech se mnohdy opakují témata i komunikační situace. Idiomatické prostředky díky expresivním příznakům bývají hojněji zastoupeny ve funkčních stylech, jejichž komunikační funkce připouští expresivní vyjadřování.

F. Čermák (2008, s. 24–25) komentuje vztah frazémů, resp. idiomů a stereotypů v jazyce. **Stereotypy** je možné chápat dvojím způsobem. Sociologické pojetí se pohybuje především v oblasti tradičních pohledů na různé národy. Pracuje s představami, které v našem národě

panují o cizích, jak je vnímáme, přičemž vůbec nemusí jít o pravdivé ani lichotivé představy. Např. Francouzi jako kuchaři a milovníci, Němci jako přesní a pořádkumilovní, Skotové jako lakomí. Odráží se to i v anekdotách a můžeme se s tím setkat i ve frazeologii, když se nejazykové stereotypní představy promítnou do některých frazémů např. *co Čech, to muzikant; turecké hospodářství*. V tomto se oba typy stereotypů potkávají. Jinak v jazyce je stereotyp chápán jako kombinace slov, která vstupuje do textu jako hotová, ustálená jednotka. Svou prefabrikovanou podobou usnadňuje tvorbu textu a lze ho tedy chápat jako jeden z prostředků jazykové ekonomie. Se stereotypy se hojně setkáme např. v institucionalizovaném jazyce, který je typický užíváním řady formulí (pozdravové, děkovné, přací, zatýkací, svatební...). Jejich užití je součástí normy takového jazyka, dodávají mu předepisovaný a očekávaný charakter. Užívají se i v mluveném jazyce – různé konverzační obraty. K nejběžnějším stereotypům patří propoziční a polypropoziční frazémy, zvláště přísloví, pořekadla, pozdravy a přání, dále aforismy, situační průpovídky, kontaktní formule apod.

Vzhledem k tomu, že hranice, co považovat za frazém a co nikoli, nejsou zcela ostré, můžeme hovořit též o oblasti přechodu mezi frazeologií a pravidelným jazykem, tj. o [kvazifrazémech](#), resp. kvaziidiomech. F. Čermák (2008, s. 42) jimi nazývá výrazy, které tvoří právě ono přechodné pásmo mezi frazeologií a pravidelným jazykem, periferii frazeologie. Hovoří v této souvislosti o různém stupni idiomatizace. Čím více anomálií frazém má, tím je idiomatičtější, a naopak čím méně, tím je bližší kombinacím pravidelného jazyka. Vyjmenovává i hlavní typy kvazifrazémů: výrazy s konkrétním denotátem (*kočičí hlava*), výrazy terminologické povahy, jejichž význam je možné exaktně definovat (*mrtvý chod*), některé výrazy se synsémantickými komponenty, mají specifickou jen svou kolokabilitu, význam a funkci (*ve srovnání s někým*), některé výrazy s desémantizovaným komponentem (*bejt napakovanej, bejt potřebnej* – adj. možné jen v predikátové funkci), některé výrazy s omezenou kolokabilitou komponentů (*zarytě mlčet, otevřít dokořán, širé moře, poulit oči*), některé verbonominální výrazy s abstraktním substantivem (*dávat pozor, věnovat pozornost*; omezená kolokabilita abstrakta).

Z přehledu pojmů vyplývá, že české pojetí frazeologie se od toho španělského trochu liší. Přesněji řečeno, české pojetí (reprezentované především F. Čermákem) je užší. Ve španělském pojetí vůbec není brána v potaz anomálnost spojení jako důležité kritérium.

2.2 Dělení frazémů

O frazému bylo řečeno, že se jedná o jednotku složenou z více částí. Můžeme tedy spolu s F. Čermákem (2008, s. 32) rozlišovat úroveň, na které jednotlivé komponenty do frazému vstupují, a výstupní úroveň hotových idiomatických celků, výsledných kombinací. Zatímco vstupní formy lze jednotlivě analyzovat, na úrovni celku ztrácí svou původní povahu a k analýze se nabízí až výsledný celek. Jak říká F. Čermák (2011, s. 211), vzhledem k tomu, že se jedná o kombinaci, můžeme o frazémech mluvit na všech rovinách jazyka, kde lze vzájemně kombinovat jednotky nesoucí význam. Můžeme tak mít na jedné straně lexikální frazémy, vzniklé derivací, jako např. kompozitum *zákeřný*, jehož význam nevyplývá z významu jednotlivých složek. Na druhé straně však můžeme mít také frazémy na úrovni věty jako třeba přísloví např. *Pozdě bycha honit*.

F. Čermák (2011, s. 211–12) dělí frazémy do tří velkých skupin:

(a) lexikální frazémy (kombinace morfémů v rámci jednoslovného lexému, s funkcí lexému), např. *kazisvět*, *malomyslný*;

(b) kolokační frazémy (kombinace tvarů lexémů s nevětnou funkcí), např. *mít něčeho po krk*, *neslaný nemastný*;

(c) propoziční frazémy (kombinace tvarů lexémů, kolokací i klauzí s funkcí větnou), např. *Vzduch je čistý*, A: *Pozdrav pámbu!* – B: *Dejž to pámbu!*

Jednotlivé skupiny by pak šlo dále členit. Např. kolokační frazémy podle kombinace autosémantik, která ji tvoří (S, A, V a ADV): V-S (*tlouct špačky*), A-S (*zlatý důl*), ADV-S (*vzhůru nohama*) apod.

Na jiném místě F. Čermák (2008, s. 43) nabízí rozšířenější klasifikaci, a sice dělení frazémů na lexikální, kolokační, propoziční, polypropoziční monosubjektový, intersubjektový; interstratální (kombinují se komponenty různých rovin); literární mikrožánry (např. hádanky, bajky...)

Hladká (2008, s. 71–73) rozděluje frazémy na větné a nevětné. Říká, že celková škála nevětných frazémů je velmi bohatá a není ostře ohraničena proti volným slovním spojení. Větné frazémy pak mají podobu celé věty, a sice slovesné (*Ranní ptáče dál doskáče.*) nebo neslovesné (*Všude dobře, doma nejlíp.*), nebo mohou mít i podobu souvětí (*Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění.*). Dále uvádí, že tradičně se vyčleňují pořekadla, pranostiky, přísloví

a okřídlená slova. A jako jeden druh frazémů zmiňuje také dialogické frazémy, tj. takové, které se vztahují minimálně ke dvěma komunikantům (např. *Pozdrav pámbu! Dejž to pámbu!; Na zdraví! Ať slouží!*).

Pro doplnění *okřídlená slova* jsou ustálené idiomatické evropeismy různého typu citátové povahy např. *děti květů, sametová revoluce*. Takto je charakterizuje Čermák (1997). Otevřenou otázkou je, kam klást hranici ustálenosti. Dle Vybíhalové (2014, s. 72) mohou být okřídlenými slovy i nejrůznější reklamní slogany nebo politická hesla. K rozdílu mezi citátem a okřídleným slovem uvádí, že záleží na tom, zda se výrok historické nebo literární postavy používá stále v původním významu, pak by se jednalo stále ještě o citát, i přes jeho ustálenost. Jestliže výrok překročí hranice svého původního použití a dostává se do nového kontextu, potom se z něj stává okřídlený výraz.

Mezi frazémy můžeme zařadit i ustálená přirovnání. F. Čermák (2009, s. 487) je definuje jako ustálené a idiomatické pojmenování, které slouží k označení a hodnocení (především) podobnostního vztahu mezi jménem (substantivem), ukotveným v kontextu, a předem daným modelem. Máme tu tedy jako důležitý rys ustálenost a idiomaticnost, které je řadí mezi frazémy. A jako podstatu přirovnání jako takového podobnostní vztah. Každý vztah předpokládá minimálně dvě skutečnosti, které do něj vstupují. Zde podle výše uvedené definice jsou jimi nějaký předem daný model, vzor, u kterého lze předpokládat, že je dobře známý příjemci sdělení, a na druhé straně podstatné jméno ukotvené v kontextu. Mezi těmito dvěma skutečnostmi vzniká pouto na základě určitého společného rysu. Podrobněji o tom bude řeč dále, podobně jako o funkci takových spojení. Zde je jako hlavní funkce zmíněna nominativní a evaluativní, tedy že přirovnání pojmenovává vztah mezi substantivem a modelem a že jej zároveň hodnotí.

V téže studii Čermák (2009, s. 501) je také uvedeno, že v drtivé většině lze přirovnání zařadit do roviny kolokací (slovních, nevětných spojení), i když jejich komponentem může být kromě slova též kolokace i celá věta. Obdobně o tom hovoří i Hladká (2008, 71–72), která též řadí ustálená přirovnání k nevětným frazémům. Říká o nich, že sice naznačují větnou strukturu, ale některé pozice v ní obsazují až v konkrétních kontextech. Mezi nevětné frazémy by je zařadila i tehdy, když jejich součástí tvoří věta. Ta se pak v písmu nemusí oddělovat čárkou (např. *rozprchli se(,) jako když do vrabců střelí*).

F. Čermák (2009, s. 507) dále uvádí, že přirovnání se právě díky schopnosti vytknout podobnost, často stává první instancí vzniku idiomu, ze kterého pak dalšími transformacemi a postupnou idiomatizací významu může vzniknout řada dalších typů frazémů. Přirovnání se tak mohou stát pomyslnou vstupní branou do světa frazeologie a idiomatiky. Mezi přirovnáními se můžeme setkat i s původně neidiomatickými a nefrazeologickými výrazy, které mají formu obvyklou pro přirovnání, ale nelze u nich mluvit o ustálenosti. Může se jednat o čistě autorský výtvar s potenciální možností ustálit se, ale také zapadnout jako něco, co splnilo svou momentální funkci v komunikační situaci a tím se jeho životnost vyčerpala.

Dalo by se říct, že přirovnání se nacházejí na pomezí toho, zda se jedná o frazém či nikoli (záleží na ustálenosti a dalších kritériích zmíněných výše) i na pomezí větných a nevětných frazémů.

Když Varela – Kubarth (1994, s. 9–10) hovoří o kritériích, sloužících k rozlišování, zda je určitá konstrukce frazém, nebo jen volné uskupení, říkají, že nepřímě idiomatické jednotky jsou takové, u kterých lze význam odvodit díky přirovnání nebo obrazu, který je sám o sobě srozumitelný. Jako příklad uvádí *spadnout jako bomba* nebo *hrát všemi barvami*. Zdá se, že naznačují právě tu skutečnost, že přirovnání může mít za sebou nějaký obraz, metaforu a tím pádem může být vstupní branou do světa frazeologie.

Jak říká Hladká (2008, s. 72), základní podoba přirovnání je stabilní. Ze sémantického hlediska ho tvoří několik prvků: Kd – comparandum, R – relátor, Tk – tertium comparationis, k – komparátor, Kt – comparatum. Stručněji zapsáno: /Kd/-R-(Tk)-k-Kt. Pro větší názornost můžeme použít konkrétní příklad: *Karel je bledý jako stěna*.

Kd – comparandum (*Karel*) je referent dosazený do této pozice kontextem. Ten, ke komu se celé přirovnání vztahuje, koho charakterizuje. Jedná se o nominální výraz, vůči kterému zbytek přirovnání funguje jako predikát. Jak píše Hladká (2008, s. 72), ve většině případů jde o označení člověka. F. Čermák (2009, s. 494) tento údaj ještě konkretizuje: 80 % současných českých přirovnání se týká člověka. Zřejmě to má souvislost s celkovou antropomorfizací jazyka obecně. O tom ještě bude řeč níže. Zbýlých 20 % tvoří dvě velké skupiny: abstraktní referenty (děje, stavy, situace apod.) a konkrétní (věci).

R – relátor (*je*) je komponent, který dává přirovnání povahu predikátu. Obvykle jím bývá sloveso, tj. jedná se o prvek verbální povahy. Jak uvádí F. Čermák (2009, s. 494–95), mívá širokou kategoriální platnost, objevují se tu slovesa jako *být*, *mít*, *podobat se*, *vypadat*, *tvářit se*, *připadat si*, *cítit se*. A pokud jde o úzus, zmiňuje, že mohou nastat tři situace: může se

ocitnout na levé straně přirovnání sám, nebo společně s Tk, příp. může být vypuštěn, ale tato možnost je vzácná.

Tk – tertium comparationis (*bledý*) je nějaký znak, rys, vlastnost. To, co mají Kd (referent) a Kt (zobecněný model) společného. F. Čermák (2009, s. 494) říká, že na základě Tk se vytváří vlastní vztah podobnosti mezi Kd a Kt. Jak píše Hladká (2008, s. 72), nemusí být vždy formálně vyjádřeno, jinak řečeno, jen někdy vyjadřuje podobnostní vztah explicitně (př. *vypadat O jako hastroš vs. být ospalý jako kotě*). K tomuto F. Čermák (2009, s. 495) dodává, že se svou povahou doplňuje s čistě formálním R, proto tu může docházet ke splývání (př. *je řvoucí jako → řve jako*). Dále uvádí, že Tk uvozuje metaforu, na níž je většina přirovnání založena, samo však metaforické nebývá. Jen ojediněle se v Tk můžeme setkat s lexikalizovanou metaforou, která bývá zabudovaná v některých významech polysémního slova (př. *škrábe jako kocour*). Slovnědruhově bývá Tk nejčastěji vyjádřeno adjektivem nebo slovesem, které může zároveň plnit funkci R. Dle F. Čermáka (2009, s. 495–96) se nejčastěji jedná o slovesa činnosti a pohybu, v menší míře citů (*milovat*) a intelektuálního a volního postoje (*věřit, prosit, nutit*). Z adjektiv jsou to nejčastěji ta, která udávají dimenzi, čas, tvar, nápadný znak (zvl. fyzický), chování, povahu, řídčeji barvu a další kvality. Naopak se tu neobjevují slovesa konverzivní povahy (*zbláznit se, zčernat*), faktitiva (*osolit*), kauzativa (*povalit*) a adjektiva, která označují příslušnost (*národní*), místo, profesi, posesivitu, látkový původ apod. Upozorňuje také na to, že to odpovídá hlavním typům sémantiky přirovnání – subjektivně hodnotitelné kvalitě a staticky chápanému ději nebo přímo stavu, s čímž souvisí i naprostá převaha nedokonavého vidu. Vyskytne-li se zde dokonavé sloveso, většinou je možné chápat ho jako momentánní, s myslitelným rezultativním stavem, který vyhovuje obecně statické povaze přirovnání. Tomu odpovídá i skupina deverbativních, rezultativních adjektiv, která se tu mohou objevit.

k – komparátor (*jako*) je formální znak, který se zde užívá pro označení podobnostního vztahu mezi Kd a Kt. Obvykle jím bývá *jako*, popř. se mohou objevit i varianty *jako by, jako že, jako když* apod. Někde se objevuje i specifický komparátor: *až, že by, co, div, jen, než*. Je to jediný formální znak celého přirovnání. Jak uvádí F. Čermák (2009, s. 497), oblast vyjadřování podobnosti se přirovnáními nevyčerpává. Často může dojít i ke ztrátě formálního komparátoru a přechodu do jiné oblasti frazeologie. Hovoří např. o implicitně užitých přirovnáních v širším smyslu, která v textu uvádějí metajazykové, obvykle zároveň hodnotící intenzifikační výrazy typu *učiněný, hotový, úplný* (př. *to je hotový blázen*, ve srov. s např.: *žene se jako blázen*).

Kt – comparatum (*stěna*) je zobecněný model, ke kterému se přirovnává. Jedná se o vlastní jádro přirovnání. Kd (kontextem daný referent) je k němu vztažen a ozřejmuje, aktualizuje se jím. Jak uvádí F. Čermák (2009, s. 497), neomezuje se na možnosti dané jednoduchými a běžnými lexémy neidiomatického jazyka. Objevují se tu mj. monokolokabilní slova, mohou se zde objevit i víceslovná nebo větná vyjádření. Jak říká Hladká (2008, s. 72), Kt většinou označuje neživý předmět nebo živočicha. F. Čermák (2009, s. 497) zmiňuje, že ojediněle se zde mohou vyskytnout i synsémantika, především zájmena a číslovky. Také uvádí, že v některých případech se z konkrétních Kt stávají idiomatická právě díky své funkci v přirovnání (př. *štika v rybníce*). U některých slov (např. *blázen*, *hrom*) dochází ke značné desémantizaci, takže mohou fungovat v intenzifikačních přirovnáních s různým odstínem.

F. Čermák (2007, s. 49–50) uvádí, že Kd je zhruba v 80% případů člověk, popř. živočich, zbytek připadá na věci, abstraktní pojmy, např. místa. Kt jsou naopak asi z 50 % konkrétní předměty, z 20 % živočichové aj. Přirovnání je tím pádem na pravé straně (Kt) výrazně konkrétní, pro levou stranu je charakteristická orientace na člověka, což svědčí o silné antropomorfizaci. Vyjadřovaná podobnost je téměř vždy doprovázena různě silným evaluativním pragmatickým vztahem. Také říká, že většina přirovnání je na levé straně budována na slovese, popř. adjektivu a na pravé straně na substantivu, popř. deverbativním adjektivu.

Hladká (2008, s. 72) říká, že přirovnání se užívá k charakteristice skutečnosti připodobněním jejího znaku k předem danému zobecnělému modelu a že hlavní funkcí přirovnání bývá intenzifikace, zdůraznění a kladné či záporné zhodnocení tohoto znaku. Někdy intenzifikační aspekt natolik převládne, že může dojít k desémantizaci např. *jako hrom*, *jako blázen*, *jako prase*, *jako Brno*. Objevuje se v různých kontextových variantách, ale má pouze zesilovací funkci.

2.3 Funkce frazémů a přirovnání v komunikaci

Frazémy jako každé jiné pojmenování slouží komunikativním potřebám. Jak poukazuje F. Čermák (2007, s. 34, 37–38, 63 a 71–72), někdy nabízí ekonomičtější výraz pro komunikační potřebu oproti pravidelnému jazyku. Umožňuje to fakt, že frazémy mnohdy na malou plochu své formy vážou značně komplexní význam a funkci. Kromě toho, že pojmenovávají, mají také výraznou **pragmatickou funkci**, a sice expresivní, symbolickou a evaluativní (hodnotící). Pragmatická funkce zprostředkovává různé subjektivní aspekty, které chce mluvčí

při komunikaci zdůraznit, zvláště emocionální a postojové. Vedle potřeby sdělovat fakta je totiž v lidské komunikaci potřeba hodnotit velmi důležitá. Pro hodnocení je charakteristické, že je subjektivní a často i emocionální. Této evaluativní oblasti se pravidelné prostředky nepropůjčují snadno, proto zde může být místo pro frazémy. Existence IF svědčí mimo jiné i o tom, že subjektivní zkušenost, která je pro konkrétního člověka jedinečná, může být společensky a generačně opakovatelná a mohou existovat charakteristické prostředky, kterými ji mluvčí vyjádří. Např. takové, jimiž může chválit, zlobit se, žasnout, zdůrazňovat apod.

Kvůli pragmatickým složkám je význam frazémů hodně závislý na kontextu. Proto je pro něj typická vysoká míra potenciálnosti, neurčitosti, a to dovoluje snadno posun nebo rozšíření jeho významu, tj. aktualizaci. Vágnost je v různé míře podstatnou vlastností většiny frazémů, často jsou právě proto využívány. Liší se tak oproti přesnému, zvláště terminologickému vyjadřování.

Frazémy prostupují různými stylistickými rovinami. Můžeme se setkat s celou škálou od argotických až po poetické. Většina je přirozeně vytvářena a užívána v mluveném, nespisovném jazyce. Ve snaze o výstižnost dochází k vytváření stále nových obměn. Vzhledem k tomu, že na rozdíl od zbytku lexikonu frazeologie není předmětem kodifikačního úsilí, panuje tu výrazná variabilita.

Nejvlastnější doménou užití IF je dle F. Čermáka (2007, s. 61) neformální mluvený jazyk, popř. umělecká próza, publicistika. Jelínek (2008, s. 773–74) uvádí, že se užívá v konverzačním, epistolárním stylu a publicistickém stylu, dále v reklamních textech a také ve slovesném umění. Tyto domény užití se nabízejí právě proto, že je možné v nich uplatnit výrazný expresivní odstín. Expresivitou vyjádření je např. možné zesilovat argumentaci. Také jsou to styly, ve kterých se mohou vyjadřovat postoje a citové vztahy ke sdělovanému obsahu a dosáhnout tak většího zaujetí pro sdělovanou informaci. V neposlední řadě může hrát roli i obrazná báze, na které jsou některé frazémy založeny. Může být zdrojem estetického vyjádření autora.

F. Čermák (2009, s. 495–500) hovoří i o funkci přirovnání. Obecně je nejvlastnější funkcí přirovnání vyjádřit podobnost, metaforický vztah. Jako celek v kontextu odkazuje k nějakému specifickému individuálnímu referentu (Kd), který je konkretizovaný mluvčím a kontextem.

Jak již bylo zmíněno výše, Tk neboli rys, který je základem, na němž je postaven podobnostní vztah, může být explicitně přítomno, pak můžeme mluvit o explicitním přirovnání (*být velký jako slon*), nebo může být vypuštěno, pak se jedná o implicitní přirovnání (*psát jako datel*).

Podobnost, na které přirovnání staví, bývá nejčastěji fyzická, psychická, nebo fyzického projevu (zvláště pohybu), nebo chování, a sice s přihlédnutím ke způsobu, času, místu, míře, zřeteli, intenzitě, účinku apod. Zakládá se na různých entitách, které mohou být jak stabilní, vyskytující se v našem životě i v životě předchozích generací (např. zvířata), tak také proměnlivé, ať již skutečné nebo fiktivní (např. *jezdí jako Chiron*). Na tom, která entita se v přirovnání objeví, může záviset trvanlivost celého výrazu. Proměnlivé entity přispívají ke kratšímu životu a k zániku výrazů, které se na nich zakládají, mohou také svědčit o popularitě určitého modelu ve své době.

Základní vztahy, které přirovnání vyjadřuje, jsou kvalitativní a kvantitativní. Další funkcí přirovnání je to, že subjektivní se vztahením k objektivnímu externalizuje, pojmenovává.

Velmi důležitá je u přirovnání také pragmatická funkce, vztah podobnosti mezi Kd a Kt totiž bývá vždy doprovázen různě silnou pragmatickou složkou, připojující zvláště hodnocení, postoj či intenzifikaci.

Kt může být složené a vztahem mezi svými vnitřními komponenty navodit situaci, která kontrastuje s Tk. Např. *Rozumět něčemu jako koza petrželi*. Obvykle tak vznikne ironický odstín a přirovnání lze takto zesílit.

Zajímavou vlastností přirovnání je, že téměř neumožňuje užití v otázce a často ani v negaci.

2.4 Kognitivní lingvistika jako zdroj inspirace

Základní charakteristiku kognitivní lingvistiky najdeme u Vaňkové (2005, s. 17–106).

Kognitivní lingvistika stojí na předpokladu, že jazyk vypovídá něco podstatného o principech našeho myšlení, o tom, jak různé věci chápeme, hodnotíme, jaký k nim máme vztah. Díky zkoumání jazyka pak můžeme získat cenné poznatky o tom, jak přemýšlíme o světě, jak ho prožíváme. Říká, že v jazyce je uložena naše reflexe reality, a tu ovlivňuje jednak to, jak jsme jako lidé utvořeni (tělesnost, která nás ukotvuje do prostoru, smyslová výbava, antropocentričnost, schopnost usuzování, abstrakce, imaginace, myšlení v metonymických

zkratkách a metaforách), a dále sociální faktory (kultura, normy a hodnoty společnosti, které spojuje též určitý mateřský jazyk).

V kognitivní lingvistice je jazyk součástí poznávání a poznání, tedy lidské kognice. Má podíl na tom, jak rozumíme světu a jak ho kategorizujeme. Někdy se chápe jako obraz světa, odráží se v něm určitá interpretace světa a je zároveň depozitářem, v němž se uchovává lidská zkušenost. Hranice mezi jazykovým a mimojazykovým je neostrá.

Na rozdíl od dějů probíhajících v mysli je jazyk možné alespoň nějak uchopit. Jazykové projevy je možné vnímat smysly a fixovat. Na základě jazykových vyjádření tedy můžeme uvažovat o tom, co probíhá v mysli, jak vidíme svět, co je charakteristické pro naše kognitivní procesy.

Kognitivní lingvisté upozorňují na to, že náš pohled na skutečnost je relativní, závisí na naší lidské zkušenosti a kognitivní, smyslové i tělesné výbavě, na našem antropocentrickém vnímání, tj. že vše poměřuji sebou, vlastnosti věcí vymezují z pozice člověka. Věci vnímám ve vzájemných vztazích, v kontextech. Ani význam není nezávislý na pozorovateli a popisovateli. Důležitým pojmem je v této souvislosti tzv. zkušenostní realismus. Poukazuje na to, že mohou existovat různé pohledy na skutečnost, srovnáme-li např. Středoevropana s Eskymákem.

Význam se skládá z denotační složky a z konotací, přičemž konotacemi se rozumí to, co je s daným významem spjato v konceptuálním systému rodilých mluvčích, co se jim vybaví při užití určitého výrazu, co zároveň modifikuje jejich postoj k denotátu a co bývá základem pro vytváření přenesených významů. Pro strukturalisty byly konotace okrajovou záležitostí, je obtížné je vědecky uchopit. Kognitivní a kulturní sémantika je naopak akcentuje. Význam má podle ní komplexní, gestaltickou povahu. Je vnímán jako obraz, který má ve svém základu naši lidskou zkušenost. Podobně jako zkušenost nelze rozložit na jednotlivé elementy, i význam je třeba pojmut jako celek. Podle A. Wierzbické (jak ji parafrázuje Vaňková a kol., 2005, s. 80) je význam to, co si lidé při setkání s daným slovem vybaví, k čemu si ho vztáhnou, jak mu rozumějí, a zároveň to, co lidé míní, když daného slova sami užívají. Úkolem sémantické definice by mělo být podat zprávu o tom, jak určitý předmět vnímá průměrný rodilý mluvčí daného jazyka. V této souvislosti je též nutné poznamenat, že vyvstává problém, kde vést hranici mezi jazykovým a „encyklopedickým“ věděním. V případě takového chápání významu totiž nelze striktně odlišovat jazykové poznání od mimojazykového.

Tokarski (In Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II 2007, s. 14) podotýká, že formulaci chápání významu u Wierzbické by bylo dobré rozvinout o stupeň potenciálnosti některých významových složek výrazu „co lidé mohou mít na mysli, když dané slovo užívají“. Podstata sémantické konotace totiž tkví právě v jejím potenciálním charakteru. Poznamenává také, že přijetí konotací za součást dané sémantické teorie se opírá o přesvědčení, že lexikální jednotka, kromě kombinace stálých rysů, tvořících v určité míře neměnné pojmové jádro, může (není to tedy nutná podmínka) aktualizovat v stanovených kontextech sekvence rysů druhořadých, fakultativních, s různým stupněm jazykového ustálení či dokonce petrifikace.

Přístupy, které se uplatňují v rámci kognitivní lingvistiky, rozděluje Vaňková a kol. (2005, 34–36) na tři skupiny. První z nich, neurolingvistika, se zaměřuje na zkoumání mozku a má blízko k neurovědám, teorii počítačové inteligence. Druhá, psycholingvistika, se věnuje zkoumání mysli, a má blízko ke kognitivní psychologii. Důraz klade na lidskou tělesnou zkušenost jako základ vztahu člověka ke světu, hledá, co je společné pro mluvčí všech jazyků. Třetí se zaměřuje na zkoumání „kolektivní mysli“, tedy kultury, akcentuje sociální rozměr sdílení, paměť. Hledají, co je příznačné pro konkrétní jazykový obraz světa určitého společenství, jak se proměňuje v souvislosti se změnami v životě daného společenství, nebo jak se liší dva jazykové obrazy různých společenství. Sem lze zařadit etnolingvistiku, kulturní lingvistiku, mezikulturní anebo srovnávací sémantiku.

Američtí kognitivisté mají blízko k psycholingvistice a neurolingvistice, kladou důraz na kognitivní v užším smyslu. Přístup polských kognitivistů má styčné plochy s etnolingvistikou, antropolingvistikou a kulturní lingvistikou. Zdůrazňují provázanost jazyka a kultury i každodenního života a integrují ji do kognitivního přístupu k jazyku. Propracovávají pojem jazykového obrazu světa.

Pojem *jazykový obraz světa* se začal užívat v pracích polských jazykovědců z Lublinu v polovině 80. let. Pak se dále rozšířil v polské lingvistice. Za předchůdce této teorie můžeme považovat filosofy jako Herdera, Humboldta aj. K nám do Čech se dostal v polovině 90. let, více o tom viz Vaňková (In Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II 2007, s. 9). Je spojený se jmény Pajdzinska, Bartminski, Tokarski, Grzegorzycykowa.

Jednotliví autoři jej různě definují. Základem je, že jazykový obraz světa představuje společnou sdílenou interpretaci světa, která je specifická pro určité jazykové společenství, a z jazyka je možné ji vyčíst. Jak píše Vaňková a kol. (2005), v centru jazykového obrazu světa stojí sféra

každodenně prožívaného, přirozeného světa. Je antropocentrický, etnocentrický a odpovídá praktickému zacházení se světem. Do kontrastu s ním můžeme položit např. obraz světa, který by se dal interpretovat z odborných textů. V průběhu času se jazykový obraz světa proměňuje díky mnoha vnějším vlivům – kontaktu s jinými jazyky, médiím, reklamě i umělým zásahům jazykové politiky. V Evropě jej nepochybně ovlivnilo křesťanství, které postupně zdomácňovalo a nahrazovalo původní „pohanské“ obrazy světa, jak upozorňuje Vaňková (In Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II 2007, s. 11); v různých evropských zemích v různých dobách a za různých okolností, čímž mohou být dány mnohé kulturní odlišnosti, resp. odlišnosti v jednotlivých JOS. JOS je prostoupený hodnocením. Nejvyšší mírou je „lidskost“ oproti zvířecímu, nestvůrnému apod. A v rámci lidského pak to, co je mé, naše, vlastní oproti cizímu, jinému, nevlastnímu. Důležité je také praktické a pragmatické hledisko, v JOS se odráží schopnost „normálně“ zacházet se světem, s věcmi. Mimojazykové splývá s jazykovým. O tom, co není dostupné tělesné či smyslové zkušenosti, lze mluvit díky metaforám. Podobně jako když si v dětství osvojujeme jazyk a postupně prostřednictvím jednoduššího a známého se učíme chápat složité a neznámé.

Přirozený jazyk je analogický k přirozenému světu. Jedná se o pojetí světa tak, jak ho vnímá průměrný mluvčí daného jazyka. Primární, „naivní“, oproti vědeckému. Vychází z životních potřeb člověka, z toho, jak poznává svět kolem sebe a jak s ním zachází. Osvojujeme si ho na základě tělesné, smyslové zkušenosti a kulturního prostředí, v němž vyrůstáme. S takovýmto pojetím konceptu přirozeného světa se můžeme setkat u filosofa Jana Patočky. Např. v přednáškách sebraných do spisu *Tělo, společenství, jazyk, svět* (1995).

Jak již bylo trochu zmíněno, perspektivou JOS je antropocentrismus. Vaňková a kol. (2005) jej vysvětluje tak, že centrem, které určuje lidskou perspektivu pohledu na svět, je naše subjektivně prožívané tělo. Vychází z toho, že za standardních podmínek je člověk vzpřímený, směřuje vzhůru, pohybuje se zezadu dopředu. Odtud se odvíjí jak hodnocení, kde člověk a lidské je nejvýše, tak i základní souřadnice: nahoře/dole, vpředu/vzadu, vpravo/vlevo. Čas chápeme obvykle v prostorových kategoriích. O orientačních metaforách více hovoří již američtí kognitivní lingvisté George Lakoff a Mark Johnson v knize *Metafory, kterými žijeme*, jednom ze zakládajících děl kognitivní lingvistiky vůbec.

Orientační metafory Lakoff a Johnson (2002, s. 26 a násl.) chápou jako druh metaforického pojmu, který nestrukturuje jeden pojem na základě druhého, ale organizuje celý systém pojmů

vůči sobě navzájem. Odráží se v nich to, že máme těla jistého typu, která v našem fyzickém prostředí fungují jistým způsobem, i naše fyzické a kulturní zkušenosti. Např. *šťastný je nahoře, smutný je dole*, se odráží v mnoha slovních spojeních a vychází z toho, že skleslý postoj typicky doprovází smutek a depresi, vztyčený postoj naopak pozitivní citový stav. Nebo *mít autoritu nebo sílu je nahoře, být podroben autoritě nebo síle je dole*, vychází z toho, že fyzická velikost je typicky v korelaci s fyzickou silou a vítěz v zápase je typicky nahoře. Tolik jen pro ilustraci.

Anna Pajdzinska (In Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II 2007, s. 27 a násl.) uvádí, že není nic zvláštního na tom, že jazyk představuje svět viděný lidskýma očima, orientovaný na člověka, když jeho autory jsme my lidé a nám slouží. Člověk sám sebe vnímá jako nejlepší a nejdůležitější součást světa. Projevů antropocentrismu by bylo možné nalézt v jazyce celou řadu. Nalezli bychom jednotky míry, které lidé „stále nosí u sebe“ (např. *loket, stopa, hrst*). Pojmenování částí lidského těla je zdrojem mnoha metaforických pojmenování (např. *ucho džbánku, srdce zvonu*). Analogii s lidskou tělesnou zkušeností můžeme spatřovat i v mnoha spojeních, když mluvíme o prostoru, čase, množství, míře, intenzitě, vlastnostech (např. *pod nosem*, tj. blízko). I když hodnotíme, za vzor normalnosti považujeme biologickou strukturu člověka a obecně to, co je lidské, podobné člověku (např. *má to hlavu a patu; je to postavené na hlavu*). Někde se projevuje, že člověk vnímá svět z perspektivy svých činností (např. *na počkání*, tj. velmi rychle, ihned, „tak rychle, že se vyplatí počkat“). Pajdzinska také říká, že není těžké si povšimnout, že to, co je nahoře, vpředu a na pravé straně, hodnotíme kladně, a protikladné směry naopak záporně. Dává to do souvislosti s faktem, že jako lidé obvykle zaujímáme vzpřímenou polohu, naše hlavní smyslové ústrojí je nasměrováno dopředu, ve směru, v němž se zároveň pohybujeme, a v populaci převažují lidé-praváci. Prvenství mezi lidskými smysly zaujímá zrak, což se projevuje jednak v množství lexikálních jednotek, které se ke zrakové percepci vztahují, a také množstvím metafor, jejichž je základem. Slovesa popisující zrakové vjemy se užívají pro označení intelektuální aktivity člověka. Pajdzinska mluví také o hodnocení jako o způsobu, jímž se utváří pocit odlišnosti. Oblasti společného se objevují prostřednictvím kontaktů s cizími. Co je „své“, je vnímáno jako pozitivní, „cizí“ naopak jako negativní. Často se negativně hodnotí určité jednání nebo vlastnosti pouze proto, že se odlišují od „vlastních“.

K antropocentrismu v jazyce bych mohla doplnit ještě jednu myšlenku, a sice že i v gramatice a dalších jazykových rovinách si můžeme povšimnout, že jako mluvčí máme tendenci vnímat sebe sama v momentu promluvy jako střed vesmíru, kolem kterého se vše ostatní situuje,

přesněji řečeno, kolem osy „ego – hic – nunc“, tj. „já – zde – nyní“. Třeba nám i samo plynutí řeči, zkušenost s mluvením umožňuje chápat vědomí času.

3. Praktická část:

3.1 Připomenutí použité metody

Metoda práce již byla nastíněna v úvodu, viz kap. 1. 5 *Použitá metoda*. Následující kapitola je věnována konkrétní analýze a komentářům nalezených dat.

3.2 Analýza vybraných přirovnání s adjektivy

3.2.1 Feliz

V korpusu CREA

Od adjektiva *feliz* jsme ve španělském korpusu CREA našli výše uvedeným způsobem čtrnáct příkladů.

Pětkrát se vyskytlo jako komparatum *un niño*, případně *una niña*. V některých případech ještě rozvitě např. *como un niño que acaba de encontrar la pluma fuente que se le había perdido* (dítě, které právě objevilo ztracené plovací pero). Zdá se, že za tímto přirovnáním můžeme tušit idylu šťastného dětství. Představu, že jako děti jsme byli šťastnější než jako dospělí, možná proto, že z dětské perspektivy se život jevil jednodušší, bezstarostnější, nezatížený nejrůznějšími problémy, stresem. Nejspíš v našem kulturním okruhu vnímáme pocit štěstí nějak spojený s archetypem dítěte.

V jednom případě se objevilo i *como una adolescente*. Mohlo by se zdát, že se jedná o podobný případ jako u přirovnání k dítěti, ale v kontextu *se probaba vestidos frente al espejo* (zkoušela si šaty před zrcadlem), ve kterém se příklad objevil, vyplývá, že autor volí přirovnání k dívce v pubertě spíš z důvodu, představy, jakou máme o adolescentech. Představy, že dívky v pubertě si rády zkoušejí oblečení a nakrucují se před zrcadlem a možná víc než dospělé ženy spojují spokojenost se svým vzhledem s pocitem štěstí. Možná tu hraje roli i představa, že dospívající dívku dokáže taková činnost natolik pohltit, že naplno prožívá přítomný okamžik a soustředí se jen na to, co právě dělá. V tom se podobá malému dítěti, jak bylo charakterizováno výše. Zdá se, že i zde můžeme tušit, že součástí významu adjektiva šťastný je rys spokojenosti, bezstarostnosti, že štěstí je dílem přítomného okamžiku. Něco podobného mohlo vést i ke vzniku přirovnání *España es feliz como un disco pub* (Španělsko je šťastné jako diskotéka).

V jednom případě se vyskytlo *feliz como una lombriz* (jako žížala). Zdá se, že tu hraje roli zvukomalebnost, podobně jako v případě *feliz como una perdiz* (jako koroptev). Z hlediska významu nás může napadnout, že koroptev je známá jako lovná zvěř, žížaly zase bývají kořisti ptáků a dalších živočichů, nehledě na jejich využití jako návnady k lovení ryb. Ve významu adjektiva šťastný pak můžeme vnímat zvýrazněný rys, že šťastný je ten, kdo unikl smrti, může žít, a že je to z části dílem náhody, z části vlastním přičiněním – hbitostí, šikovností.

Komparatum ze živočišné říše se vyskytuje i v příkladu *salta feliz como una libélula que cruzase el océano* (skákal jsem šťastný jako vážka, která přeletěla oceán). V tomto případě je důležitý i přívlastek, který substantivum vážka rozvíjí, protože nám umožňuje lépe pochopit aspekt významu adjektiva, který má být zvýrazněn. Vážky obecně prožijí většinu života ve stádiu nymfy (larvy), dospělý život trvá jen krátce, a tak přeletět oceán musí být pro takového živočicha projekt na celý život, možná s nějakými mezipřistáními i na více generací, srov. Petrželka, A. (2009): Letecký rekord hmyzí říše drží vážky, doletí dál než monarchové. Šťastný je v tomto případě člověk, který dosáhl cíle, splnil výzvu, jeho touha došla naplnění, úsilí přineslo výsledek.

Dalším příkladem je *Me siento tan feliz como un alemán entre alemanes*. (Cítím se šťastný jako Němec mezi Němci.) Nejspíš se nejedná o ustálené spojení, protože německá národnost se sem dostala díky okolnímu kontextu. Přesto tu vysvítá další aspekt významu adjektiva šťastný, a sice že takto se může cítit člověk, který je mezi svými, ve svém přirozeném prostředí, mezi lidmi, kteří mu rozumí, se kterými má něco společného, kterým je nějak podobný. Z jazykové intuice můžeme vidět jako možný český ekvivalent *být jako ryba ve vodě*.

Objevil se také příklad *feliz como una reina* (jako královna). Zdá se, že post královny je žádoucí pro toho, kdo jej nemá, může být předmětem nenaplnitelné touhy, může znamenat hojnost a dostatek v materiální oblasti, podobně jako moc, možnost ovládat druhé, mít navrch nad ostatními, být něco víc. Královnou se člověk stane bez vlastního přičinění. Šťastný je v tomto případě ten, kdo aniž by vynaložil velké úsilí, může si užívat života, dostatku, výhodného postavení.

V dalším příkladu bylo komparatum *un pecado por omisión* (hřích nedbalosti). Z kontextu se zdá, že se jedná o autorskou aktualizaci.

V paralelním korpusu InterCorp

V paralelním korpusu InterCorp jsme našli v první fázi, tj. při hledání příkladů, u nichž je jazykem originálu španělština, dva příklady:

(1) *...feliz como una niña que pasea por primera vez al cachorro de aguas que ha sido su regalo de cumpleaños.*⁵ (...šťastná jako malá holčička, když si poprvé vyjde na procházku se štěňátkem pudlíka, co dostala k narozeninám.)⁶

(2) *Risueño y feliz como un novicio recién ingresado.*⁷ (Usměvavý a šťastný jako nově příchozí novic.)⁸

V prvním případě narážíme opět na model *šťastný jako dítě*, který byl nejčastějším i ve španělském korpusu. Rozvitím substantiva dostáváme upřesnění významu o naplnění přání, bez vlastního úsilí, prožívání nové pozitivní zkušenosti. Druhý případ je zajímavý z více hledisek. Na jedné straně bychom mohli vnímat podobné rysy s předchozím případem. Nově příchozí novic je v jistém smyslu jako dítě v řeholní rodině. Dalo by se sem tím pádem přenést mnohé z chápání dětství – nezátíženost problémy, radost, nadšení z objevování, otevřenost pro nové zkušenosti. Na druhé straně pro pochopení významu je nutné povědomí o kulturním rámci, do kterého si adresát může sdělení zasadit a ve kterém ho může interpretovat. Zde se výrazně odráží odlišnost českého a španělského prostředí. Ve Španělsku je silná křesťanská, přesněji řečeno katolická tradice, tudíž nepřekvapí, že se promítá i do oblasti frazeologie. V Čechách by autor s takovým přirovnáním a jeho porozuměním nejspíš moc neuspěl, protože by téměř nikdo nevěděl, kdo je to novic.

Ve druhé fázi, tj. při hledání příkladů bez omezení se na texty původně ve španělštině, jsme našli dalších třináct příkladů. Z toho třikrát *niño/a*⁹ (malé dítě), jedenkrát *bebé*¹⁰ (kojenec, nemluvně), *rey*¹¹ (král), *lombriz*¹² (žížala), *pájaro*¹³ (pták), *alondra*¹⁴ (skřivan), *cachorrito*¹⁵

⁵ Etxebarria, L. (2002): *Beatriz y los cuerpos celestes*. Madrid: Ediciones Destino.

⁶ Etxebarria, L. (2011): *Beatriz a nebeská těl(es)a*. přel. Kloubová, H. Praha: Garamond.

⁷ Sierra, J. (2004): *La cena secreta*. Barcelona: Mondadori - Plaza Janés.

⁸ Sierra, J. (2006): *Tajemství poslední večeře*. přel. Válková, M. Praha: Euromedia Group - Knižní klub.

⁹ Open Subtitles (2009): *A Christmas Carol*. Originál anglicky; Open Subtitles (1997): *Daria*. originál anglicky; Larsson, S. (2008): *La chica que soñaba con una cerilla y un bidón de gasolina*. Přel. Lexell, M a Ortega Román, J. J. Barcelona: Ediciones destino.

¹⁰ Open Subtitles (2000): *Battlefield Earth: A Saga of the Year 3000*. Originál anglicky.

¹¹ Open Subtitles (2007): *Ballet Shoes*. Originál anglicky.

¹² Open Subtitles (2009): *He's Just Not That Into You*. Originál anglicky.

¹³ Open Subtitles (1949): *The Third Man*. Originál anglicky.

¹⁴ Open Subtitles (1944): *Arsenic and Old Lace*. Originál anglicky.

¹⁵ Open Subtitles (2005): *Sleeper Cell*. Originál anglicky.

(štěňátko), dvakrát *almeja*¹⁶ (škeble), jednou *perro lamiéndose el culo*¹⁷ (pes lízající si zadek), *conejo en un sembradío de zanahorias*¹⁸ (králík v mrkvovém poli). Jako český ekvivalent se objevilo čtyřikrát *blecha*¹⁹, nezávisle na španělském překladu – místo *pájaro*, *almeja* a *lombriz*. Místo *skřivánka* byl v češtině *ptáček*²⁰. Místo jednoho *niño* se v češtině objevil *školák*²¹. Jinak *král* byl i v češtině *král*²² a další obdobné – *králík v mrkvi*²³; *pes, co si líže kulky*²⁴.

Narážíme tu na zajímavou tendenci. Přirovnání, jejichž originálním jazykem je španělština, jsou přeložena téměř doslovně, pokud se podíváme na přirovnání, jejichž originální jazyk je jiný, nacházíme větší rozdílnosti. Některá přirovnání jsou, zdá se, obdobně srozumitelná v obou jazycích, jinde nalezneme ekvivalenty, které jsou každému jazyku vlastní a bližší. Možná by tato rozdílnost mohla signalizovat ustálenost.

V korpusu SYN2015

Pro zajímavost jsme se podívali ještě do českého korpusu SYN2015 na spojení *šťastný jako* se substantivem [lemma="šťastný"][word="jako"][tag="N.*"]. Ze 46 případů třicetkrát, tj. přes 60%, tvořilo *šťastný jako blecha*, jinak jen ojediněle se vyskytlo *jako pták, dítě, štěně, král, pán, paša, hrdina románu*. Zdá se, že české přirovnání *šťastný jako blecha* je mnohem ustálenější než jeho španělské protějšky. A je zajímavé i ze sémantického hlediska. Blecha je živočich typický kromě jiného svou schopností skákat. Vidím tu paralelu s frazémem *skákat radostí*, nebo pokřikem *kdo neskáče, není Čech*. Můžeme tu vnímat i aplikaci teorie Lakoffa s Johnsonem (2002, s. 26) o orientačních metaforách, které se zakládají na naší fyzické a kulturní zkušenosti. Jako jednu z nich zmiňují *šťastný je nahoře a smutný je dole*. Výskok do výšky na fyzické rovině pak můžeme chápat jako pozvednutí nálady, pozitivnější duševní stav. Blecha, která je schopná několikanásobně (téměř dvacetkrát) přeskočit svou výšku,

¹⁶ Open Subtitles (2008): *The X Files: I Want to Believe*. originál anglicky; Open Subtitles (1990): *The Hunt for Red October*. Originál anglicky.

¹⁷ Open Subtitles (2004): *Employee of the Month*. originál anglicky.

¹⁸ Open Subtitles (2008): *W*. Originál anglicky.

¹⁹ Open Subtitles (1949): *The Third Man*. Originál anglicky; Open Subtitles (2008): *The X Files: I Want to Believe*. Originál anglicky; Open Subtitles (2009): *He's Just Not That Into You*. Originál anglicky; Open Subtitles (1990): *The Hunt for Red October*. Originál anglicky.

²⁰ Open Subtitles (1944): *Arsenic and Old Lace*. Originál anglicky.

²¹ Open Subtitles (2009): *A Christmas Carol*. Originál anglicky.

²² Open Subtitles (2007): *Ballet Shoes*. Originál anglicky.

²³ Open Subtitles (2008): *W*. Originál anglicky.

²⁴ Open Subtitles (2004): *Employee of the Month*. Originál anglicky.

a zároveň je živočichem, se kterým mají lidé zkušenost z běžného života, se tím pádem stává vhodným adeptem pro využití v přirovnání.

V korpusu Araneum

Ve španělském korpusu Araneum Hispanicum Maius jsme výše uvedeným způsobem našli 89 případů.

Nejvíce osmatřicetkrát se vyskytlo jako komparatum *perdiz* (koroptev) a devatenáctkrát *lombritz* (žížala). Frekvence ukazuje, že zde by již bylo možné hovořit o jisté míře ustálenosti spojení. Také se zdá, že kromě významového hlediska zde do velké míry hraje roli zvukomalebnost. Ukazuje na to i další příklad nalezený sice třikrát, ale na téže webové stránce: *feliz como un Regaliz* (lékořice), kde se pravděpodobně jedná o autorskou aktualizaci využívající zvukomalebnost a slovní hříčku. Z kontextu vyplývá, že se jedná o obchodní označení výrobků jisté firmy nabízející dárkový sortiment sladkostí. Lékořice se zde mohla objevit nejen z důvodu rýmu *feliz – regaliz*, ale též kvůli podobnosti slovního základu *regalo* (dárek) – *regaliz*.

Dále dvanáctkrát se vyskytlo jako komparatum *niño/a* (dítě), někdy rozvitě přívlastkem specifikujícím situaci: *con zapatos nuevos, con su caja de colores, en víspera de las Navidades*. I zde se dle frekvence zdá, že by se mohlo jednat o ustálenější přirovnání.

Jednou se vyskytlo *adolescente* (puberťačka), jednou *bebé* (miminko). Oba případy by bylo možné chápat jako okrajové členy kategorie dítěte.

Jednou se objevilo *como un manatí* (kapustňák), *rama de viento en primavera* (jarní vítr), nejspíš autorské aktualizace dle kontextu. A další ojedinělé případy *castañuelas* (kastaněty), *beso de tu hijo* (polibek od tvého dítěte), *animal salvaje* (divoké zvíře), *palmero en una feria de pueblo* (pěstitel palem na venkovském trhu), *pez* (ryba), *patata* (brambora), *gato* (kocour), *imbécil* (idiot), *necesidad intrensigente* (nevyhnutelná nutnost).

3.2.2 Alegre

V korpusu CREA

Od adjektiva *alegre* jsme ve španělském korpusu CREA našli výše uvedeným způsobem osm příkladů, každý jiný.

V jednom případě je přirovnání ovlivněno tím, že se nevztahuje pouze k adjektivu *alegre*, ale ke dvojici *rojo y alegre* (rudý a veselý). Pak nepřekvapí jako komparatum slovo *revolución* (revoluce), které by mi pouze ve spojení s adjektivem *alegre* přišlo minimálně zvláštní, ve spojení s *rojo* se ovšem aktivuje rámec komunismu, kde jak rudá barva, tak revoluce mají své místo.

Ve dvou případech se objevil druh drobného zpěvného ptáka – *un gorrión* (vrabec) a *un jilguerillo* (stehlíček). Mohlo by to souviset s orientační metaforou *šťastný je nahoře*. Ptáci se obvykle pohybují v oblacích, takže jsou oproti člověku nahoře. Zároveň tím, že létají, mají oproti běžné lidské zkušenosti širší možnosti pohybu, nejsou omezeni jen na chůzi po zemi, což může evokovat volnost, svobodu. Neméně důležitým faktem je, že se jedná o zpěvné ptáky. Zvuk jejich hlasu může evokovat smích anebo čistě to, že když někdo zpívá, bývá to často indikátorem, že má dobrou náladu. Pozitivní nálada reprezentovaná pozicí nahoře, volnost, smích anebo zpěv, to všechno může dohromady přispět ke snazšímu pochopení pocitu radosti.

V jednom případě se objevilo *como un cascabel* (jako rolnička). Ta svým zvonivým hlasem může připomínat smích. Rolničky mívají na oblečení šašci, jejichž hlavním posláním je rozveselovat lidi kolem svými kousky, jsou v naší kultuře spojeni se smíchem a radostí. Rolničky se v novodobé historii rozšířily také jako jeden z atributů, které patří k Vánocům, a sice jako součást Santova vozu taženého soby, který přiváží nadílku. Zvuk rolniček může signalizovat, že se blíží dárky. A zkušenost těšení se na něco dobrého může být také jednou z charakteristik, které se promítají do pocitu radosti.

V jednom případě se vyskytlo *unas castañuelas* (kastaněty). Jsou pochopitelné v rámci španělské kultury, jako nástroj, který mívají v rukou tanečnice. Podobně jako rolnička vydávají výrazný, nezaměnitelný zvuk, který tanečnický v jejich pohybech doprovází. Tanec obdobně jako zpěv patří v lidské zkušenosti k dobré náladě a k radosti. Může být jejím vnějším projevem. Kastaněty tak mohou být prvkem, který oblast tance aktivuje.

V jednom případě se objevila *una madre selva* (zimolez), rostlina s výraznými květy. Snad ji autor použil právě kvůli výrazným barevným květům, které mohou svým půvabem vyvolat radost v člověku, který je uvidí. V jednom případě *una chiquilina* (prcek – řečeno o dítěti) lze vidět archetyp dětství tak, jako bylo zmíněno již u adjektiva *šťastný*. Užití deminutiva může také signalizovat zesílení pozitivního náboje. V jednom případě se vyskytlo ještě *como un latino* (jako Ital, Hispánec). Nejspíš je možné tu vidět souvislost s kulturními stereotypy, které panují o jednotlivých národech.

V paralelním korpusu InterCorp

V paralelním korpusu Intercorp jsme při hledání textů, které by byly původem španělské, našli pouze jediný příklad: *estabas alegre como una chiquilla*²⁵ (ty ses radovala jako malá holčička²⁶). Znovu narážíme na archetyp dětství.

Při hledání bez ohledu na původ textu jsme našli dalších pět příkladů. Dvakrát *unas castañuelas*²⁷ (kastaněty) a po jednom výskytu *un jilguero*²⁸ (stehlík), *alegres como unas pascuas*²⁹ (svátky), *como muchacha que en primavera se trenza margaritas en los cabellos*³⁰ (dívka, která si na jaře vplétá sedmikrásky do vlasů). Český ekvivalent byl pokaždé jiný, mnohde ani nešlo o přirovnání, lépe řečeno v českém textu přirovnání nebylo, ale v překladu do španělštiny ano. Pro *castañuelas* (kastaněty) se objevilo jednou pouze *radostně*,³¹ jednou *zasmál se*.³² Originální text byl v tomto případě český. Pro *un jilguero* (stehlík) v češtině *křepký jako skřípky*.³³ V obou případech šlo o překlad z angličtiny. *Como unas pascuas* odpovídalo v češtině *veselá a plná legrace*,³⁴ což byl zároveň originál. A *muchacha que en primavera se trenza margaritas en los cabellos* v češtině *veselá jako děvče z jara se sedmikráskami ve vlasech*,³⁵ obojí překlad z angličtiny. Jestliže v některých případech v původním českém

²⁵ Pérez-Reverte, A. (1990): *La tabla de Flandes*.

²⁶ Pérez-Reverte, A. (1997): *Vlámský obraz*. Přel. Skalická, B. Frýdek-Místek: Alpress.

²⁷ Hrabal, B. (1995): *La pequeña ciudad donde el tiempo se detuvo*. Přel. Zgustová, M. Barcelona: Ediciones destino.

²⁸ Open Subtitles (1952): *Singin in the Rain*. Originál anglicky.

²⁹ Hrabal, B. (1990): *Una soledad demasiado ruidosa*. Barcelona: Destino.

³⁰ Tolkien, J. R. R. (2002): *El señor de los Anillos – Las dos torres*. Přel. Holde, M a Domènech, L. Barcelona: Círculo de Lectores.

³¹ Hrabal, B. (1973/2007): *Městečko, kde se zastavil čas*. Praha: Mladá fronta.

³² Hrabal, B. (1973/2007): *Městečko, kde se zastavil čas*. Praha: Mladá fronta.

³³ Open Subtitles (1952): *Singin in the Rain*. Originál anglicky.

³⁴ Hrabal, B. (1994): *Příliš hlučná samota*. Praha: Pražská imaginace.

³⁵ Tolkien, J. R. R. (1993): *Dvě věže*. Přel. Pošustová, S. Praha: Mladá fronta.

textu žádné přirovnání nebylo, ale ve španělském překladu se objevilo, dalo by se z toho usuzovat na jistou míru ustálenosti užitých španělských přirovnání.

V korpusu SYN2015

V českém korpusu SYN2015 jsme pro spojení *veselý jako* se substantivem [lemma="veselý"][word="jako"][tag="N.*"] našli dva příklady *veselý/á jako sluníčko*. Takové se ve španělštině neobjevily. Možná proto, že díky poloze naší země ve středu Evropy, v mírném podnebném pásu, máme jinou zkušenost se sluncem než Španělé. U nás slunce tolik nepálí, a když už se objeví mezi mraky, je to pro nás zdrojem radosti, svět hned vypadá veseleji, a tak svou radost ze slunce přenášíme na ně samotné. Jako další se objevil příklad *veselé jako skřiváci*. Obdobně jako ve španělštině, kde se jednalo o jiného drobného zpěvného ptáka. Můžeme v tom vnímat kulturní podobnost i rozdílnost. Podobnost v tom, že malý zpívající ptáček má nejspíš pro oba národy stejné konotace, se kterými do přirovnání vstupuje. Rozdílnost v tom, že konkrétní pták je jiný, tj. takový, se kterým má daný národ bližší zkušenost, který se vyskytuje tam, kde národ žije. Jeden další příklad také obsahoval ptáčka, zde však byl výběr ovlivněn i následujícím kontextem, vytvořením rýmu: *veselá jako korela a rytmus vnikne do těla*.

V korpusu Araneum

Ve španělském korpusu Araneum Hispanicum Maius jsme výše uvedeným způsobem našli dvanáct příkladů.

Dvakrát se objevilo jako komparatum *niño/a* (dítě), dvakrát *pascuas* (svátky). Radost je tu zřejmě spojena s dětstvím a s oslavou. Do obrazu oslavy zapadá i příklad *celebración alegre como un bautizo* (slavnost veselá jako křtiny). Křtiny jsou ze své podstaty radostnou událostí, protože důvodem k jejich pořádání je chuť sdílet s blízkými radost z narození dítěte, z nového života. Svátky jsou vždy také příležitostí k setkání. V tom můžeme vidět kontrast oproti příkladům vyskytujícím se u adjektiva *triste*, kde dominuje samota a opuštěnost. Do obrazu oslavy zapadá i pestrobarevnost a další atributy pojící se ke slavení: př. *colores bien alegres como un Huevito de Pascua* (barvy veselé jako velikonoční vajíčko), *alegre como un ramillete de globos inflados con hilo* (veselý jako puget nafukovacích balonků na provázku).

V jednom případě se vyskytl i malý zpěvný ptáček *alondra* (skřivan).

Následovaly ojedinělé případy *héroe* (hrdina), který může zrcadlit radost z vítězství. *Bandera alegre como una sábana* (vlajka veselá jako prostěradlo/přikrývka), která nejspíše odráží pocit radosti z toho, že je mír, protože prostěradlo bývá bílé podobně jako vlajka signalizující konec války. V dalších příkladech: *local alegre como una tarde de verano en el parque con los seres queridos* (místo veselé jako letní odpoledne v parku s blízkými) a *local alegre como una estación de Renfe por la noche* (místo veselé jako nádraží v noci), se odráží rys společenství, setkání, nevázanosti.

3.2.3 Triste

V korpusu CREA

Od adjektiva *triste* jsme ve španělském korpusu CREA našli výše uvedeným způsobem deset příkladů, každý jiný.

Jednou to bylo *como una tragedia* (tragédie). Odkaz na žánr divadelních her, od kterých se už z definice očekává, že skončí špatně, nebude v nich chybět neštěstí, smrt, zoufalství a další negativní stránky života. V našem kulturním kontextu, do kterého je tragédie zasazena a který se poukazem na ni aktivuje v mysli příjemce sdělení, bylo antické divadlo chápáno jako zrcadlo lidského života. Použití tragédie jako komparata tedy může odkazovat jako zrcadlo na různé životní situace se špatným koncem, nejen ty, které je možné znát z antických dramát, ale také ty z každodenních dramát, která se odehrávají v našich životech a v životech lidí kolem nás.

I v dalších případech se setkáváme s negativními skutečnostmi. Jednou se objevilo *un emperador destronado* (vladař sesazený z trůnu). Může to být trochu paralela s tím, co se vyskytlo u adjektiva *feliz* – *šťastný jako královna*. Stát se vladařem je něco, co v našem kulturním kontextu má velkou prestiž. Je to post, kterého jen tak někdo nedosáhne. Takový člověk má ve svých rukou moc, může ovládat druhé, může si ledacos dovolit, má větší možnosti oproti běžnému člověku. Trůn je symbolem jeho moci. Vyvýšené místo, které svou pozicí souvisí s tím, že nahoře je víc, lepší, pozitivnější. Sesazením z trůnu se na vertikální ose pohne směrem dolů, přichází o výhody plynoucí z vyššího postavení, o privilegia vladaře. Takový obraz může přirovnání rozehrát.

V jiném příkladu se objevilo *como un mausoleo* (jako mauzoleum). Tím se dostáváme do rámce smrti, konce života. Zkušenost smrti je v naší kultuře spojená se slzami, bolestí ze ztráty blízkého člověka, opouštěním, ztrácením, koncem něčeho hezkého. Zároveň mauzoleum není jen obyčejný hrob, ale monumentální funerální dílo, hrobka, která dává na odiv svou honosnost. Můžeme tu vnímat i paradox smrti, před kterou jsou si všichni rovni, ve srovnání s monumentálností mauzolea, které by chtělo ukázat, že ten, kdo v ní leží, byl někým víc.

Další příklad *como un espacio largo tiempo deshabitado* (dlouhou dobu neobývané místo) přináší rys opuštěnosti, nevlídnosti, nehostinnosti, prázdnoty. Když je místo opuštěné, znamená to, že tam něco nebo někdo chybí. Pokud by tam někdo přišel, bude sám. Kde je samota a prázdnota, chybí život, smích a radost. A když něco takového trvá delší dobu, smutek je o to větší.

Opuštěnost jako symptom, který může provázet smutnou náladu, můžeme tušit i v dalším příkladu: *un perro abandonado* (opuštěný pes). Pes je zvíře známé svou věrností, přítel člověka a jeho společník, ať už na lovu nebo na procházkách. Může hlídat majetek aj. Pokud ve vztahu člověk – pes někdo někoho opustí, bude to pravděpodobně člověk, kdo opouští. Opuštěný pes může být chápán jako ten, kdo není odměněn za své služby, za svou věrnost, kdo zůstává osamocený ne svou vinou. Může tu být i náznak ztráty smyslu života. Pes, který žil pro svého pána, pomáhal mu, byl mu přítelem, když zůstane sám, může se stát toulavým psem, který bezcílně bloumá ulicemi. Psí vytí může připomínat pláč.

Dalším je *una perra en invierno* (šlapka v zimě). Prostitutky pracují často na ulici, a jelikož jejich prodejním artiklem je jejich vlastní tělo, které nabízejí, bývají spoře oděné, aby odhalily své vnady a mohly lépe a účinněji přilákat klienty. V zimě tím pádem jejich práci počasí zrovna nepřeje. Okolnosti, které nemohou ovlivnit, je ochuzují o možný zisk. A to může být pádnou příčinou pro smutek.

Objevil se také příklad *como un paraíso subarrendado* (ráj pronajatý třetí osobě). Ráj je v našem kulturním kontextu vnímaný jako něco veskrze pozitivního, jako místo, kam směřují naše tužby. V křesťanském kontextu je ráj něco krásného, místo nejhlubšího naplnění a štěstí, které jsme dostali, abychom byli šťastní. Přestože jsme se z něj svou vinou vzdálili, byla nám znovu dána možnost se vrátit, ale je na nás, zda tu možnost přijmeme. Se slovesem pronajímat máme také zkušenost z běžného života, ze světa nemovitostí. Člověk může pronajmout někomu jediné něco, co sám vlastní, v případě, že usoudí, že to nepotřebuje. Přenechá tomu,

kdo si od něj danou věc pronajímá, právo ji užívat, sám pak na oplátku přijímá od nájemníka nějaký finanční obnos. A pronajmout třetí osobě znamená, že i ten, kdo si danou věc pronajal ji přepronajal někomu dalšímu. Spojení přepronajímání s rájem může evokovat situaci, jako by ten, kdo dostal možnost přebývat v ráji, o tu možnost nestál, nedocenil její hodnotu a dává přednost zisku z pronájmu před užíváním. Ráj jako něco krásného, jehož hodnota nebyla objevena a doceněna, dokonce na druhou. Smutek pramenící z toho, že člověk neobjevil hodnotu toho, co má. Myslí si, že jedná prozíravě, a přitom to nejcennější ztrácí.

V jednom případě se objevilo také *como una filósofa* (filozofka). Možná proto, že filozofové jsou hloubaví a je jim vlastní přemýšlení o věcech, mohou narazit na nějaký problém, který nelze snadno vyřešit. Žijí s otázkami, na které neznají a teprve hledají odpověď. Filosof může být vnímán jako zadumaný člověk, zachmuřený, neprůhledný, vědom si tíže života, která na něj doléhá. Může být i samotářský, opuštěný proto, že si s obyčejnými lidmi nerozumí. To vše může nějakým způsobem korespondovat i se smutkem.

Jednou *una multitud* (dav). V jakém smyslu je dav smutný? Možná proto, že je neosobní, že je to jen masa lidí. Ačkoliv být pohromadě by mohlo být zdrojem radosti z toho, že tvoříme společenství, že můžeme být spolu, v davu je sice člověk mezi lidmi, ale každý sám. V davu chybí vztahy, ohled na druhého. V davu se jedinec projevuje jako pasivní, slepě následující a poslouchající většinu, nejedná sám za sebe, ale nechává se strhnout okolím, nejedná svobodně. Pasivita, nesvoboda, bezohlednost, osamělost to všechno může doprovázet smutek.

V jednom případě se objevila *una sastrería* (krejčovství), nejspíš autorská aktualizace.

V paralelním korpusu InterCorp

V paralelním korpusu InterCorp jsme při hledání textů, které by byly původem španělské, našli dva příklady.

Jedním z nich bylo *triste como un funeral lluvioso*,³⁶ do češtiny přeloženo *smutný jako deštivý pohřeb*.³⁷ Déšť může evokovat slzy a fungovat jako vnější, viditelný projev emoce smutku.

³⁶ Etxebarría, L. (2002): *Beatriz y los cuerpos celestes*. Madrid: Ediciones Destino.

³⁷ Etxebarría, L. (2011): *Beatriz a nebeská těl(es)a*. přel. Kloubová, H. Praha: Garamond.

Pohřeb zase souvisí se smrtí, koncem života, ztrátou někoho blízkého, opuštěností a samotou. Opět se jedná o vnější projev, který máme ve své zkušenosti spojený s touto emocí.

Druhým, ještě ve spojení s dalším adjektivem *me sentí solo y triste como un perro vagabundo*,³⁸ do češtiny *připadal jsem si osamělý a smutný jako potulný pes*.³⁹ Zde je samota explicitně přidána ke smutku. Pes jako součást přirovnání se objevil už mezi příklady z korpusu CREA, nepovažuji tedy za nutné komentovat ho znovu. Přívlastek potulný, který ho rozvíjí, dokresluje a specifikuje jeho situaci, přidává rys opuštěnosti, nesmyslnosti života, trochu už o tom také byla řeč výše.

Pokud bychom se podívali na příklady z InterCorpu, které nejsou původem španělské, našli bychom další tři příklady: *triste como una ruina*⁴⁰ (smutný jako zřícenina), v češtině *smutek zříceniny*.⁴¹ Zřícenina jako pozůstatek něčeho, co kdysi bylo něčím víc, sloužilo k nějakému účelu, mohlo být krásné a plné života, teď už zbývá jen vybledlá vzpomínka. Potom *triste como una casa en una conejera*⁴² (smutný jako domek v králíčí noře, v češtině *pln splínu jak domek v bludišti*,⁴³ původem text z angličtiny (*as melancholy as a lodge in a warren*). Zde lze spatřovat obdobu s přirovnáním k davu, které bylo komentováno výše. A *suena tan triste como un sauce llorón*,⁴⁴ v češtině *mluvíte jako smuteční vrba*,⁴⁵ přičemž původní text je anglický. Přirovnávat k vrbě, která nese v přízvisku smuteční, vypadá logické.

V korpusu SYN2015

V českém korpusu SYN2015 jsme pro spojení smutný jako se substantivem [lemma="smutný"][word="jako"][tag="N.*"] našli následující příklady: *Smutný jako pes* – podobné se objevilo i ve španělštině. *Smutný jako zvíře* – možná proto, že ve srovnání s člověkem je zvíře něco míň. *Slunečnice se svěšenými hlavami, smutné jako krávy* – krávy obvykle mívají hlavu svěšenou dolů, protože je to jejich přirozená poloha, umožňuje jim získávat potravu ze země, pást se. Člověk věší hlavu jako vnější projev smutku. Pozice dole

³⁸ Vargas Llosa, M. (2006): *Travesuras de la niña mala*. Madrid: Alfaguara.

³⁹ Vargas Llosa, M. (2007): *Zlobivá holka*. Přel. Medek, V. Praha: Garamond.

⁴⁰ Eco, U. (1989): *El péndulo de Foucault*. Přel. Pochtar, R. Barcelona: Editorial Lumen.

⁴¹ Eco, U. (2007): *Foucaultovo kyvadlo*. Přel. Frýbort, Z. Praha: Český klub.

⁴² Open Subtitles (1993): *Much Ado About Nothing*. Originál anglicky.

⁴³ Open Subtitles (1993): *Much Ado About Nothing*. Originál anglicky.

⁴⁴ Open Subtitles (1999): *Magnolia*. Originál anglicky.

⁴⁵ Open Subtitles (1999): *Magnolia*. Originál anglicky.

v kontrastu k nahoře je vnímána negativně. Možná i kraví bučení může připomínat pláč. Podobně u dalšího příkladu můžeme vyjít ze zvukové stránky věci – *smutné jako troubení rohu*. Nejen že troubení rohu může evokovat lkání, mnohdy troubení na roh oznamuje konec bitvy, volání na pomoc apod. Je to nástroj schopný vyloudit zvuk, který navodí smutnou atmosféru. Příklad *nejasně pradávné vzpomínky, smutné jako hudba dalekých ostrovů* odkazuje na to, že hudba je schopná vyjádřit emoce. Obdobně je tomu u příkladu *smutný jako příběhy Ariany Bellové*, kde se poukazuje na to, že i příběh je schopen představit a přenést na čtenáře určitou náladu. Autor výroku předpokládá, že příjemce zná zmíněné příběhy. Poslední nalezený příklad *smutné jako naděje dusící se ve sběratelově zavařovačce, protože v plechovém víčku bylo vyraženo příliš málo dírek*, v sobě skrývá několik zajímavých momentů. Snahu ohraničit, uzavřít něco neohraničitelného, uchopit abstraktní. Nedbalostí udusit, tedy pomalu zničit, zabít něco dobrého, a sice tím, že to chce mít dotýčný pod kontrolou, chce si to přivlastnit, aby nad tím měl moc, mohl to ovládat, aby ho to neopustilo.

V korpusu Araneum

Ve španělském korpusu Araneum Hispanicum Maius jsme výše uvedeným způsobem našli čtrnáct příkladů.

Mnohé z nich vyjadřují nějakým způsobem konec (setkání, dne, života, elegance), prázdnotu, osamělost, tmu. Dvakrát se objevilo jako komparatum *adiós* (sbohem), odkazující k situaci loučení. Jednou *atardecer en la montaña* (stmívání se na hoře), *noche sin luna* (bezměsíčná noc), *mosca sola en una botella* (osamocená moucha ve sklenici), *teatro sin actores* (divadlo bez herců), *mona* (opilost), *posquerra* (poválečné období), *ganada* (vítězná bitva) – pochází z citátu generála Wellingtona po bitvě u Waterloo –, *mujer maquillada llorando* (plačící nalíčená žena), *traje manchado por los gorriones* (oblek potřísněný od holubů), *tango* (tango), *poeta triste tratando de escribir su tristeza* (smutný básník pokoušející se popsat svůj smutek), *vendedor de zapatos* (prodejce bot).

3.2.4 Tranquilo

V korpusu CREA

Od adjektiva *tranquilo* jsme ve španělském korpusu CREA našli výše uvedeným způsobem jedenáct příkladů.

Un lago (jezero), *un plato* (talíř) a *un espejo* (zrcadlo) jako komparata sdílejí rys plochosti, roviny. Můžeme tu vidět souvislost s naší zkušeností s vodní hladinou. Když je rovná, nezčeřená vlnami, můžeme o ní říct, že je klidná, a právě taková hladina nejlépe funguje jako zrcadlo, dokáže jen s minimálním zkreslením odrážet obraz, který se v ní zrcadlí. Příklad s jezerem se vyskytl dokonce dvakrát.

Příklad dotýkající se vody se objevil ještě u jednoho komparata *un río de caudal dulce* (sladkovodní říční tok). Řeka s velkým průtokem plyne poměrně klidně a pomalu, třeba oproti bystrému horskému potůčku. Opět bychom tu mohli pozorovat rovnou hladinu, zrcadlení.

Dvě komparata sdílejí zkušenost s klidem a vyrovnaností člověka, který má nějaké zkušenosti, dokáže si i v obtížné situaci zachovat chladnou hlavu, nezpanikařit. Jednak *un maestro consumado* (zkušený mistr), jednak *un hombre* (muž, chlap) v kontrastu k ženě, která je tu v kontextu vyražení do války brána jako zbabělejší.

Jeden příklad byl *un paraíso* (ráj). Možná v kontrastu ke světu, kde se vše rychle mění, čas ubíhá, ráj působí klidně, jako místo odpočinku.

Jednou se vyskytlo *una malva* (sléz). Sléz je rostlinka s fialovými květy, také se tak může označit fialová barva. Existuje však také hovorová fráze *ser como una malva* nebo *una malva* (srov. <http://dle.rae.es/>, heslo *malva*), která vyjadřuje *být poslušný, poddajný, podřízený, klidný, mírný, pokojný*. Zdá se, že v hovorové řeči je adjektivum *tranquilo* v jistém směru s touto frází synonymní. Její užití v přirovnání může být chápáno jako redundantní, může však být chápáno také jako zpřesnění či zdůraznění daného adjektiva.

V jednom případě se objevilo *una fortaleza quemada en mitad de una guerra* (pevnost vypálená uprostřed války). Autor přirovnání mohl vycházet z představy a zkušenosti, jakou máme s válkami. Pevnost jako útočiště, kam je možné se skrýt před bitevní vřavou, která zuří okolo; pevný, záchytný bod uprostřed neustálé změny a pohybu; pokud je vypálená, rys ticha, klidu, nehybnosti se tím ještě zvýrazní.

V posledním příkladu bylo adjektium *tranquilo* spojeno koordinačně s jiným adjektivem, vybrané komparatum se pak vztahuje k oběma adjektivům, nejen k námi zkoumanému, a nelze určit, ke kterému víc nebo vzhledem ke kterému bylo zvoleno. Jednalo se o *frío y tranquilo como un muerto viviente* (studený a klidný jako živá mrtvola). S mrtvolami máme zkušenost, že jsou chladné i naprosto v klidu, nehýbou se, protože v nich už není život, neproudí krev, nepracují svaly. Žijící mrtvola tedy bude mít nejspíš některé charakteristiky živého člověka, nebude splňovat stoprocentně rysy typické pro mrtvolu, ale bude se jim blížit.

V paralelním korpusu InterCorp

V paralelním korpusu Intercorp jsme při hledání textů, které by byly původem španělské, našli jediný příklad: *como una balsa de aceite*⁴⁶ (jako nádrž s olejem). V češtině se jako ekvivalent objevilo *klidně, radost pohledět*,⁴⁷ tedy žádné přirovnání, překladatel uchopil smysl věty jako celek. *Balsa de aceite* je ve španělštině frazém, který označuje velmi klidné místo nebo situaci, opakem by byla situace napjatá nebo bouřlivá. Pro lepší pochopení bychom potřebovali mít kulturní zkušenost Španělů, která se do zkoumaného výrazu promítá. Španělsko je země, kde se v hojné míře pěstují olivy a z nich získává olej. Při výrobě olivového oleje tradičními metodami se v jedné fázi vylisovaná tekutina, která obsahuje kromě oleje také vodu, nalije do nádrže a nechá se odstát. Po nějaké době, kdy tekutina zůstává v klidu, se jednotlivé složky začnou podle své hustoty usazovat a oddělovat. Olej zůstane plavat na povrchu. Z nastíněného zkušenostního pozadí je patrné, v jakých rysech se nádrž s olejem potkává s významem adjektiva klidný – nehybnost, absence vnějších vlivů a zásahů, ale také jako důsledek průzračnost nebo nezkalenost, že v klidu vyplave na povrch i to, co mohlo být původně skryté a promíšené s ostatními složkami, je jasněji vidět, co je co. Rozdílnost překladu by i zde mohla signalizovat ustálenost daného slovního spojení.

Při hledání bez ohledu na původ textu jsme našli další čtyři příklady.

*Tranquilo como un cordero*⁴⁸ (jako beránek), originální text byl v tomto případě český – *klidnej jako beránek*.⁴⁹ Ovce je známá svou mírnou povahou, nejspíš bychom našli i mnohá další přirovnání a frazémy, kde by se tato její vlastnost projevila. Užití přirovnání *klidný jako beránek*

⁴⁶ Mendoza, E. (1980): *La verdad sobre el caso Savolta*. Barcelona: Seix Barral.

⁴⁷ Mendoza, E. (1983): *Pravda o případu Savolta*. Přel. Koutný, P. Praha: Odeon.

⁴⁸ Hrabal, B. (1997): *Trenes rigurosamente vigilados*. Přel. Valenzuela, F. Barcelona: Ediciones Península.

⁴⁹ Hrabal, B. (1994): *Ostře sledované vlaky*. Praha: Pražská imaginace.

jak v češtině, tak ve španělštině poukazuje na to, že naše kultury jsou si v některých ohledech blízké, oba národy mají historickou zkušenost s chovem ovcí, oba také mají židovsko-křesťanské kořeny, které k interpretaci slova beránek přispívají. Možná právě pro svou mírnou povahu a proto, že Židé byli původem kočovní pastevci, byli beránci využíváni jako obětní zvíře. Křesťanství využilo v této oblasti židovské symboliky jako zdrojové domény pro metaforické označení Ježíše Krista za beránka. Jak je vidět, tyto kořeny se promítají i do dnešního jazyka minimálně v oblasti frazeologie.

Další příklad, kde byl původní text český a španělský ekvivalent překladem vypadal následovně: v češtině se objevila *tichá zátočina*,⁵⁰ ve španělštině *un rincón tranquilo como una balsa de aceite*⁵¹ (zákoutí klidné jako nádrž s olejem). Přirovnání bylo použito pouze pro překlad do španělštiny. Setkáváme se tu opět s komparatem v podobě nádrže s olejem, o které již byla řeč u jiného příkladu. V tomto případě bylo nejspíš přirovnání zvoleno z důvodu poetičnosti vyjádření a proto, že mentální obraz vyvolaný klidnou hladinou oleje koresponduje s klidnou hladinou tiché zátoky. Také zde překlad původně českého textu do španělštiny jiným než doslova přeloženým přirovnáním může potvrdit domněnku o ustálenosti přirovnání.

Následující dva příklady byly v obou případech překlady z angličtiny. Ve španělštině *tranquilos como un puto Casanova*,⁵² v češtině *chladnokrevní jako zkurvenej Casanova*.⁵³ Pojmenování Casanova se používá jako synonymum pro svůdce. Lze ho tedy považovat v této oblasti za mistra, který má zkušenosti, jen tak něco ho nevyvede z míry. Můžeme tu vnímat jednak podobnost s příklady, které už byly komentovány výše, kde bylo tematizováno, že zkušenost v nějaké oblasti nebo s nějakým druhem situací vede k tomu, že dotyčný je schopen v takové, pro jiné lidi vypjaté, situaci jednat a přitom na své okolí působit klidně. Pak si také můžeme povšimnout, že místo španělského adjektiva *tranquilo* v češtině použito *chladnokrevný*. V kontextu již komentovaných příkladů tu můžeme vidět souvislost s případem, kde se objevila živá mrtvola. Tam též figurovala na pozadí zkušenost s klidem mrtvého těla, které je chladné, protože nepohybující se krev stydne. Příčinou, proč se krev nepohybuje, je zastavené srdce. To je v mnoha frazémech konceptualizováno jako střed emocí. Nemáme zde možnost se tomu

⁵⁰ Hrabal. B. (1995): *Svatby v domě*. Praha: Pražská imaginace.

⁵¹ Hrabal. B. (1993): *Bodas en casa*. Přel. Zgustová, M. Barcelona: Ediciones.

⁵² Open Subtitles (2002): *The Hard Word*. Originál anglicky.

⁵³ Open Subtitles (2002): *The Hard Word*. Originál anglicky.

věnovat podrobněji, jen jsme chtěli ilustrovat, že chladnokrevnost je možné chápat jako absenci citů. Klidnost může být také vnímána jako absence emocí.

Druhým příkladem, překladem z angličtiny, bylo ve španělštině *tranquilo como una tumba*,⁵⁴ česky *ticho jako v hrobě*.⁵⁵ Můžeme si všimnout, že už podruhé (podobně jako u příkladu s nádrží oleje, kde šlo o překlad z originálního španělského textu) se setkáváme s tím, že ve španělštině je použita konstrukce s adjektivem (*tunel byl klidný; tichý jako hrob*), v češtině je namísto toho adverbium (*v tunelu bylo ticho jako v hrobě*). Ze sémantického hlediska je zajímavé, že je tu opět tematizována smrt, tentokrát z hlediska, že jednou z charakteristik živého člověka je řeč, nebo obecně schopnost vydávat nějaké zvuky. Řeč úzce souvisí s dýcháním. Jednotlivé hlásky se tvoří tím, že se proudu vzduchu při výdechu staví do cesty různé překážky, artikulační ústrojí se nastavuje do určitých poloh, rozeznávají se hlasivky. Mrtvý nedýchá, tím pádem ani nemluví, je potichu. Hrob je místem, kde přebývají mrtví, tudíž je v něm ticho i klid jako absence pohybu. Tunel může připomínat hrob také tím, že je v něm tma. Možná by stálo za zmínku i to, že podobně jako v tomto případě, i v případě se zátočinou jsme se setkali s českým ekvivalentem španělského adjektiva *tranquilo* – *tichý*. Klid a ticho k sobě mají v jistém smyslu ze sémantického hlediska blízko, když *klidný* a *tichý* mohou v některých smyslech fungovat jako synonyma.

V korpusu SYN2015

Při nahlédnutí do českého korpusu SYN2015 se nabízí k prozkoumání více možných ekvivalentů, než jen *klidný*. Můžeme se podívat také na spojení s adjektivem *tichý*, případně *mírný*.

Pro spojení *klidný jako* se substantivem `[lemma="klidný"][word="jako"][tag="N.*"]` se v českém korpusu SYN2015 objevilo dvacet dva příkladů:

Nejvíce třikrát se vyskytlo komparatum *želva*. Klidnost se tu spojuje s pomalostí.

Dvakrát se objevilo *zrcadlo* pro moře a jezerní hladinu. Klid je tu spojen s nehybností a zkušeností, že klidná vodní hladina má podobné vlastnosti jako zrcadlo – je schopna věrně odrazet obraz, který se v ní zrcadlí. Tematika stojaté, téměř nehybné vody se objevila

⁵⁴ Rowling, J. K. (2000): *Harry Potter y la cámara secreta*. Přel. Muñoz García, A. a Martín Azofra, N. Barcelona: Emecé Editores.

⁵⁵ Rowlingová, J. K. (2000): *Harry Potter a tajemná komnata*. Přel. Medek, P. Praha: Albatros.

u několika následujících komparat: *rybník, jezero, hladina rybníka v bezvětrí, voda v kuchyňském dřezu, moře v létě, moře před přílivem, moře bez jediného závanu větru*. Klid jako nehybnost, strnulost je tematizován i v dalších komparetech: *topoly, hlávka zelí v záhoně, oči egyptských soch*. V jednom případě se objevil *beránek*. O tom byla řeč už výše. Jednou *člověk, jehož svědomí si nemá co vyčítat*, kde se poukazuje na to, že vnitřní rozpoložení ovlivňuje to, jak dotyčný působí navenek, přičemž výčitky ve svědomí jsou obdobou vlnobití na vodní hladině. Dále se vyskytlo jako komparatum *noc*. V kontrastu ke dni, kdy se člověk pohybuje a jedná, noc je dobou, kterou člověk věnuje odpočinku, spánku, veškerý ruch a hluk je omezen, známá je i kolokace *noční klid*. Jako další se objevil *duch, lastura*. Zde se motivace nezdá být jednoznačná. U ducha možná hraje roli způsob pohybu, tichost. U lastury snad též nehybnost, že jde o prázdnou schránku, kde už není přítomný živočich, který ji aktivně pohyboval, možná i jemný tichý zvuk, který lastura vydává, když si ji člověk přiloží k uchu, připomíná šumění moře, a tak může navozovat klidnou atmosféru. Komparatum *mraky* by mohlo v jiném kontextu být použito i v jiném přirovnání, nejsou jen mraky, které poklidně plují oblohou. Záleží tedy na kontextu, jaké mraky si příjemce sdělení představí. Jako poslední můžeme zmínit komparatum *děvečky ze statku* užitě pro *sestry v polní nemocnici*. Samo o sobě by nedávalo smysl, ale v tomto kontextu obdobně jako u hladiny moře, která je přirovnávána k hladině jezera, můžeme pozorovat snahu jít o kus níže na škále mezi rozbouřeností a klidem. Děvečky ze statku jsou ve srovnání se sestrami v polní nemocnici v méně stresové situaci, nevykonávají tak psychicky náročnou práci. Když se jejich vnitřní rozpoložení promítne navenek, jistě působí klidněji než ty druhé.

Pro spojení *tichý jako* se substantivem [lemma="tichý"][word="jako"][tag="N.*"] se v českém korpusu SYN2015 objevilo třicet osm příkladů. U většiny z nich se však nejednalo o případ, kde by adjektivum *tichý* mohlo být synonymní s adjektivem *klidný* a mohlo mít ve španělštině ekvivalent *tranquilo*. Adjektiva *klidný* a *tichý* se potkávají v rysu, který by se dal popsat jako tlumený, nevýrazný, jemný zvuk, anebo absence zvuku vůbec. Adjektivum *tichý* se však na rozdíl od *klidný* nevylučuje s rysem pohybu.

Můžeme pozorovat, že nejvíc šestkrát se objevilo jako komparatum *myška*, k tomu jednou *myš*. Myš známe jako zvíře, které se pohybuje velmi tiše a nenápadně, ale zároveň rychle a hbitě. Když ji vidíme, většinou utíká, aby se schovala. Na tomto příkladu je možné vidět právě to, jak se adjektiva *tichý* a *klidný* ve svých významech rozcházejí.

Nebudeme jmenovat všechny příklady, jen pro ilustraci některé, u kterých se mohou obě adjektiva potkat: *vánek; ukolébavka; tůň; dům, kde nežijí děti a pokoje jsou plné věcí; dům, kterým se zakrátko vykrade do probouzejícího se města.*

Pro spojení *mírný jako* se substantivem [lemma="mírný"][word="jako"][tag="N.*"] se v českém korpusu SYN2015 objevilo šestnáct příkladů. Z toho s počtem sedmkrát vedlo komparatum *beránek*. O něm jsme se zmiňovali již výše. Daly by se k němu připojit ještě jedinečné příklady *ovečka* a *jehně*. Jednou se objevila také *holubička* a *družičky*. Můžeme si povšimnout užití deminutiv a převládající bílé barvy. Není v kompetenci této práce zabývat se podrobněji symbolikou barev, ale v souvislosti s tímto adjektivem se nabízí připomenout, že bílá barva v našem kulturním okruhu mimo jiné symbolizuje mír, klid zbraní. V několika dalších příkladech se vyskytla tematika vody. Dvakrát se objevilo komparatum *moře*, jednou *rybník*, jednou *Balaton* pro *Atlantik*, což je v podstatě vztah *oceán* a *jezero*. A jednou *muž, který si je vědom vlastní síly*, v čemž můžeme vidět obdobu příkladů, kde šlo o to, že dotyčný měl jisté zkušenosti. Zřejmě proto, že klid souvisí s tím, že dotyčný setrvává v nějaké pozici, nehýbe se na fyzické rovině, tato zkušenost se přenáší metaforicky i do duševní oblasti. Má-li dotyčný dostatek sil nebo zkušeností, dá se předpokládat, že ho jen tak něco nevyžene z pozice, kterou zaujímá, nevyvede z míry. Podle nalezených příkladů se dá soudit, že adjektiva *klidný* a *mírný* k sobě mají významově velmi blízko a dala by se použít jako ekvivalent pro španělské *tranquilo*.

V korpusu Araneum

Ve španělském korpusu Araneum Hispanicum Maius jsme výše uvedeným způsobem našli dvacet dva příkladů.

Z nich osm se nějakým způsobem týkalo obrazu vodní hladiny. Jako komparatum se objevilo: *balsa de aceite* (nádrž s olejem), *alberca natural* (přírodní nádrž), *lago* (jezero), *pileta* (nádržka, umyvadlo), *piscina* (bazén), *taza de leche* (hrneček mléka), *café* (káva), příp. u *hoja sobre un estanque de agua* (list na hladině vodní nádrže), kde zároveň s vodní hladinou je akcentována absence pohybu. V jednom případě se objevilo *cementerio* (hřbitov), odkazující na motiv smrti, nehybnosti. V jednom případě *pueblo* (vesnice), v kontrastu např. k velkoměstu, je i zde možné vidět rys absence pohybu, obdobně u *mañana de verano* (letní ráno) a *losa de mármol* (mramorová deska). Podobně jako *tango* u adjektiva *triste*, i zde se objevil jeden hudební styl: *soul*. Další ojedinělé příklady ilustrující vybrané adjektivum měly jako komparatum: *filantropo*

(filantrop, lidumil), *ladrón que roba sabiendo que las cámaras de seguridad están apagadas* (zloděj, který krade s vědomím, že bezpečnostní kamery jsou vypnuté), *practicante de Zen* (ten, kdo praktikuje zen).

3.2.5 Furioso

V korpusu CREA

Od adjektiva *furioso* jsme ve španělském korpusu CREA našli výše uvedeným způsobem čtyři příklady.

Dva z nich v sobě skrývají jeden mentální obraz, který máme spojený s hněvem: *un furúnculo a punto de reventar* (vrídek/nežit těsně před prasknutím) a *una bala* (kulka). V obou případech jde o to, že máme zkušenost s tím, jak funguje třeba kapalina v uzavřené nádobě, která se zahřívá, obsah nádoby zvětšuje objem, tlak stoupá, až dojde k výbuchu. Tato představa se promítá do mnoha frazémů a můžeme ji vidět i zde, ač nejde zrovna o zahřívající se kapalinu, co vybuchuje.

V jednom případě se objevilo jako komparatum *un bisonte herido* (zraněný bizon). Zraněné zvíře může být rozzuřené právě proto, že tím kompenzuje svou slabost a zranitelnost. Navenek se tváří nebezpečně, aby měli jeho případní protivníci dojem, že je silnější, než ve skutečnosti je. Něco obdobného lze pozorovat i u příkladu *un titán* (titán). Titáni jsou obři známí z řecké mytologie, především pro svůj boj o moc s Diem, který pro ně skončil porážkou.

V paralelním korpusu InterCorp

V paralelním korpusu InterCorp jsme při hledání textů, které by byly původem španělské, našli jediný příklad: *párpado furioso como un furúnculo a punto de reventar*,⁵⁶ přeloženo jako *víčko naběhlé jako vřed, který každou chvíli praskne*.⁵⁷ Z kontextu vyplývá, že dotyčný, o kterém je řeč, měl napuchlé zavřené oko a rozbitý nos. Zdá se, že v tomto případě je adjektivum *furioso* použité jako metafora. Rozzuřený člověk často zrudne, napuchlé oční víčko může být také zarudlé.

⁵⁶ Marsé, J. (2000): *Rabos de lagartija*.

⁵⁷ Marsé, J. (2007): *Ještěrčí ocásky*. Přel. Jungmannová, M. Praha: Odeon.

Při hledání bez ohledu na původ textu jsme našli dva další příklady. Jeden pocházel z anglického originálu. Ve španělštině se objevilo *furioso como un toro*⁵⁸ (rozzuřený jako býk), v češtině *byl zuřivostí bez sebe*.⁵⁹ Přirovnání rozzuřeného člověka k býku ve španělském prostředí nepřekvapí. Je to dáno silnou tradicí býčích zápasů. V češtině se nevyskytlo přirovnání, pouze metaforické vyjádření založené na zkušenosti, že hněv člověka natolik ovládne, že se jeho chování výrazně změní a jedná, jako by to nebyl on. Zároveň se takovým vyjádřením člověk nepřímo zříká odpovědnosti za to, co v zuřivosti udělá. Můžeme za tím vidět představu, jako by si zuřivost vypůjčila jeho tělo a jednala místo něj.

Druhým příkladem, z původně italského textu, bylo *furioso como un gato con fuego en la cola*,⁶⁰ v češtině *poplašený jako kocour se zapáleným ocasem*.⁶¹ Význam adjektiv *furioso* a *poplašený* se dost rozchází. Sdílejí sice rys prudkosti pohybu, obojí může být reakcí kocoura na to, že mu hoří ocas, ale není to totéž. U poplašeného by se dalo čekat, že následovat bude únik, schování se, stažení se do sebe; u rozzuřeného může následovat spíš útok, ventilování pocitů navenek.

V korpusu SYN2015

Při nahlédnutí do českého korpusu SYN2015 se opět můžeme podívat na více možných ekvivalentů, a sice na spojení s adjektivem *rozzuřený*, *zuřivý*, *vzteklý*.

Pro spojení *rozzuřený jako* se substantivem [lemma="rozzuřený"][word="jako"][tag="N.*"] se v českém korpusu SYN2015 objevil pouze jeden příklad: *rozzuření jako roj sršňů*. Sršeň je druh hmyzu, který se podobá vose nebo včele, oproti nim je však větší. Člověk tudíž může očekávat, že i jeho bodnutí bude bolestivější a nebezpečnější. Když je jich pohromadě celý roj, velikost potenciálního nebezpečí roste, bzučení je hlasitější. Roj sršňů je skutečnost, která vzbuzuje strach, představuje blížící se nebezpečí, potenciální útok a bolest, svou přítomnost signalizuje zvukem. Rozzuřený člověk může vzbuzovat podobnou představu. Jedná se o pohled ze zorného úhlu toho, na něhož by mohly dopadnout důsledky rozzuření, který je v očekávání,

⁵⁸ Open Subtitles (2010): *The Pillars of the Earth*. Originál anglicky.

⁵⁹ Open Subtitles (2010): *The Pillars of the Earth*. Originál anglicky.

⁶⁰ Calvino, I. (1984): *Nuestros antepasados*. Přel. Miravittles, F. Barcelona: Bruguera.

⁶¹ Calvino, I. (1970): *Naši předkové*. Přel. Digrin, Z. a Mikeš, V. Praha: Odeon.

zda dojde k výbuchu či ne, pokud bychom použili obrazu s kapalinou v nádobě, který byl komentován výše.

Pro spojení *zuřivý jako* se substantivem [lemma="zuřivý"][word="jako"][tag="N.*"] se v českém korpusu SYN2015 vyskytly tři případy. Opět se setkáváme s bojovou tematikou, s tím, že zuřivý člověk představuje potenciální nebezpečí, má sílu, lze od něj očekávat útok a v případě útoku i zranění. V jednom případě se objevilo komparatum *gladiátoři*, tj. statní zápasníci, kteří byli zvyklí bojovat na život a na smrt. V jednom případě *Robert De Niro v ringu*, zde je k pochopení potřeba znát realie, tj. že Robert De Niro je herec, který ztvárnil hlavní roli boxera ve filmu *Zuřící býk*, za což i dostal Oscara. A v jednom případě se objevilo *smečka vlků*. V tomto případě možná hraje roli i to, že referentem, ke kterému se celé přirovnání vztahovalo, byl vítr, takže tu může hrát roli i zvuková podoba větru s vlčím vytím.

Pro spojení *vzteklý jako* se substantivem [lemma="vzteklý"][word="jako"][tag="N.*"] se v českém korpusu SYN2015 vyskytly čtyři příklady. Jako komparata se tu opět objevily entity, které jsou nějakým způsobem nebezpečné, mají možnost zaútočit a zranit svou oběť, když by míra jejich hněvu přesáhla nějakou mez. Jednou se objevilo komparatum *roj včel*, ten má k dispozici žihadla, jednou *křeček*, ten je schopen svou oběť pokousat, jednou *pes*, také kouše. V jednom případě se objevil *čert*. Ten má k dispozici nadpřirozené schopnosti. Roli tu může hrát kromě zmiňované nebezpečnosti a převahy síly i červená barva, podobnost s tím, že rozhněvaný člověk zrudne.

V korpusu Araneum

Ve španělském korpusu Araneum Hispanicum Maius jsme výše uvedeným způsobem našli tři příklady.

Ve dvou případech se objevilo *furioso como un león* (lev), z toho jednou s přívlastkem *rugiente* (řvoucí), v jednom případě *furioso como un tigre* (tygr). Ve všech těchto případech se na pozici komparata objevilo zvíře, které pro člověka může představovat potenciální nebezpečí. Je větší než on, silnější, má výrazný hlasový projev, který také přispívá k dojmu mohutnosti a síly. Zároveň je to zvíře, tedy ne člověk, tudíž v dichotomii lidské – nelidské stojí hodnotově níže.

4. Závěry

4.1 Co vypovídají jednotlivá komparata o významu adjektiv

Nalezená přirovnání nám mohou pomoci lépe uchopit význam adjektiva, které do něj vstupuje, zvýraznit jeho podstatné rysy a rozehrát celé pole konotací, které jsou podstatné pro uchopení jeho významu a užití v komunikaci.

Adjektivum *feliz* (šťastný) se pojí s prožíváním přítomného okamžiku, spokojeností, bezstarostností, nezatížeností problémy, stresem, apod., s bezprostředností, jednoduchostí a prostotou, radostí, otevřeností pro nové zkušenosti. Dále s možností žít a vděčností za tuto možnost tváří v tvář vědomí, že nechybělo mnoho a dotyčný o život přišel. A nemusí jít jen o možnost žít, může se jednat o prožívání jakékoli jiné pozitivní zkušenosti. Ať už v materiální oblasti hojnost, dostatek, možnost užívat si života; nebo v oblasti společenského postavení, užívat si výhodné pozice, mít moc, možnost ovládat druhé, mít nad nimi navrch; nebo na rovině vztahů a pocitu přijetí, být mezi svými, těmi, s kým si rozumí, mají něco společného, co je spojuje, s kým si je v něčem podobný, když vnímá, že je ve svém přirozeném prostředí; nebo na rovině naplnění tužeb, dosažení cíle, splnění výzvy, možnost vidět, že úsilí přineslo výsledek, někdy i s aspektem bez vlastní zásluhy.

U přirovnání s adjektivem *alegre* (veselý) se ukázaly jako důležité konotace vnější projevy, které provázejí takový duševní stav člověka – tanec, zpěv, smích. Užitá komparata tuto oblast aktivují. Pro zesílení pozitivního náboje se vyskytlo užití deminutiva. Dále můžeme zmínit jako důležité konotace pozici nahoře, volnost, svobodu a obdobně jako u adjektiva *feliz* archetyp dětství, tedy prožívání přítomného okamžiku, spokojenost, bezstarostnost, bezprostřednost, prostotu, nezatíženost problémy.

Adjektivum *triste* (smutný) má dle všeho negativní odstín. V jednotlivých obrazech, které přirovnání doprovázejí, se tu můžeme setkat s posunem dolů na vertikální ose. Pojí se se ztrátou něčeho pozitivního a cenného, ať už moci, bohatství, života, vztahu s někým blízkým, přičemž tato ztráta je zapříčiněna většinou okolnostmi, které dotyčný nemůže nebo nemohl ovlivnit. Dále se může pojit s absencí života, tedy smrtí. S absencí smyslu, vědomím tíže života, problémů, starostí apod. Dále také s absencí vztahů, se samotou, opuštěností, osamělostí, prázdnotou, nevlídností a nehostinností. Částečně také s rysem pasivity a nesvobody. Viditelné vnější projevy provázející daný duševní stav, které se též objevily jako důležité konotace, jsou slzy, případně zvuková stránka.

Pro přirovnání s adjektivem *tranquilo* (klidný) se ukázala jako důležitá zkušenost s vodní hladinou a dalšími plochami, kde klid jako absence pohybu a vnějších vlivů souvisí s rovinou a schopností zrcadlit, odrážet obraz. Dále s vodou a jinými kapalinami (ve španělském prostředí se zde objevila nádrž s olejem), kde absence pohybu po relativně delší dobu způsobuje oddělení jednotlivých složek dle hustoty, usazení kalu, vyplavání lehčích tekutin na povrch a jako důsledek průzračnost, nezakalenost, možnost jasněji vidět, co je co. Kromě těchto dvou obrazů, zobecněných zkušeností, se objevují jako konotace absence změny, aktivity a pohybu vůbec, dále odpočinek, ticho. Absenci pohybu, aktivity, změny je možné vidět i v přenesené podobě v tom, že dotyčný má nějaké zkušenosti, a sice že díky nim ho jen tak něco nevyvede z míry, vnější vlivy ho nevychýlí z místa. Také je tato absence pohybu a změny patrná u mrtvého těla.

Pro přirovnání s adjektivem *furioso* (rozzuřený) je důležitý obraz výbuchu. Dále též snaha tvářit se navenek silnější, a tak zastrašit protivníka, zamaskovat vnějšími projevy svou slabost. Ukázal se tu jako důležitý rys prudkosti pohybu, potenciální nebezpečí, útok, zranění a bolest jako důsledek. Také je zajímavé spojení s červenou barvou.

4.2 Co lze říci o komparetech a jejich výběru

Při výběru komparata někdy hraje roli celková zvukomalebnost vzniklého spojení. Např. rým *feliz – lombriz*, nebo *feliz – perdiz*, nebo *veselá jako korela a rytmus vnikne do těla*.

Důležitou roli tu hraje zobecněná kulturní zkušenost (např. *klidný, mírný jako beránek*) nebo též zkušenost z běžného života (např. *tranquilo como un lago*). Kulturní rámec vynikne obzvlášť, když se pokoušíme o mezijazykové srovnání. Např. *alegre como unas castañuelas*, *furioso como un toro* nebo *tranquilo como una balsa de aceite* je závislé na znalosti reálií španělského světa. *Radostný jako sluníčko* zase na znalosti českého prostředí, na zkušenosti s místním podnebím. Některá přirovnání jsou, zdá se, obdobně srozumitelná v obou jazycích (např. *klidný jako zrcadlo*). Jinde nalezneme ekvivalenty, které jsou každému jazyku vlastní a bližší (např. *šťastný jako blecha* vs. *feliz como una perdiz*). Někde můžeme vnímat jak kulturní podobnost, tak zároveň i jistou rozdílnost. Např. malý zpívající ptáček má nejspíš pro oba národy stejné konotace, v přirovnání se však na pozici komparata objeví jiný konkrétní příklad, tj. takový druh, s nímž má daný národ zkušenost, který žije v té oblasti (např. *veselý jako skřivánek* vs. ve španělském prostředí *jilguerillo – stehlíček*).

Na pozici komparata se objevily i konkrétní osoby. Takové přirovnání opět vyžaduje od recipienta znalost současných kulturních reálií a zároveň poukazuje na živost, možnou tvořivost v této oblasti vyjadřování, ale také na přechodný charakter některých modelů (např. *zuřivý jako Robert De Niro v ringu* nebo *smutný jako příběhy Ariany Bellové*).

V praxi jsme se mohli přesvědčit i o tom, že za mnohými přirovnáními se skrývá komplexní mentální obraz, nějaká oblast lidské zkušenosti, která se jím aktivuje a na jejímž základě je příjemce sdělení schopen interpretovat význam včetně mimojazykových konotací.

Zajímavé je, že při překladech ze španělského originálu do češtiny se většinou jednalo o téměř doslovné převzetí přirovnání, pokud byl původní text pro oba jazyky jiný, překlady se častěji lišily.

4.3 Co lze říci o ustálenosti zkoumaných přirovnání

V teoretické části práce byla nastíněna kritéria pro vymezení frazému. Mezi těmi, na nichž se shodli všichni autoři, figurovala v první řadě ustálenost daného slovního spojení. Nabízí se tedy otázka, nakolik jsou námi nalezená přirovnání ustálená a nakolik se jedná o pouhé autorské výtvary.

Na ustálenost spojení by mohla poukázat jednak frekvence souvýskytu. Jak jsme mohli vidět, u některých přirovnání se taková tendence projevila (např. *šťastný jako blecha* v SYN2015 nebo *feliz como una perdiz, lombriz, příp. niño* v Araneum Hispanicum). Bylo by ovšem lepší, kdybychom mohli mít k dispozici ještě větší korpus jako zdroj dat, pak by nejspíš frekvence mohla naznačit ještě více.

Dalším možným ukazatelem ustálenosti by mohl být rozdílný překlad, především v situaci, kde se jednalo o překlad z původního španělského textu do češtiny nebo o překlad do španělštiny z českého originálu. Takových příkladů se v InterCorpu bohužel objevilo jen pár, přesto v kombinaci s výsledky vyhledávání v jednojazyčných korpusech mají určitou vypovídací hodnotu. (např. *tranquilo como una balsa de aceite; alegre como unas castañuelas/unas pascuas/un jilguero; feliz como una lombriz*)

V některých případech panovala ustálenost ani ne tak ve smyslu jedinečné varianty, která by v celkovém měřítku vynikala nad ostatními, jako spíše v rovině mentálního obrazu, který se za daným přirovnáním skrývá. Na jedné straně umožňuje řadě podobných entit, které sdílejí

některé rysy, vstoupit na pozici komparata. Na druhé straně takový obraz do značné míry ovlivňuje výběr entit, které by mohly do přirovnání vstoupit (např. *furioso como un toro/león/tigre/bisonte/titán, alegre como un jilguero/jilguerillo/gorrión/como una alondra*).

U některých přirovnání, např. u těch, do kterých vstupuje adjektivum *triste*, se nepodařilo vysledovat vůbec žádnou tendenci k ustálenosti.

4.4 Úplně na závěr

Ukázalo se, že oblast přirovnání je stále živou součástí jazyka. Podle toho, jaké příklady jsme našli, bylo možné sledovat, že v některých případech panovala jistá míra ustálenosti, soudě podle frekvence souvýskytu slovních spojení, ale rozhodně nevládla všude. Nacházeli jsme i jedinečné příklady.

Jedná se o oblast jazyka, do které se výrazně promítá kulturní pozadí, encyklopedické znalosti a také naše zkušenost se světem kolem nás, tzv. přirozený svět.

Díky přirovnáním a v nich zejména díky komparatům, můžeme lépe pochopit význam adjektiva, které je jeho součástí. Poznat celé pole konotací, které jsou důležité pro porozumění jeho významu a pro jeho vhodné užití v komunikaci. Lze na tom demonstrovat, že neexistuje absolutní synonymie. Právě při zkoumání jednotlivých komparatů můžeme narazit na to, že v některých dílčích významech se adjektiva jednoho jazyka potkávají, v jiných se naopak rozcházejí. Mohlo by být zajímavé udělat třeba nějakou další studii a v ní se zaměřit na adjektiva, která mají blízký význam, v některých smyslech jsou synonymní, a právě skrze přirovnání, do kterých v různých jazycích vstupují, by se mohly sledovat ty rysy, ve kterých synonymní jsou a ve kterých naopak ne. Mohla by se zmapovat z hlediska významu nějaká taková oblast. Jistě by bylo též možné využít srovnání přirovnání ve dvou jazycích k tvorbě didaktických materiálů.

Studie, kterou jsme zpracovali, nelze považovat za vyčerpávající přehled, přesto se snad podařilo vytvořit příspěvek k tomu, jak se dá na přirovnání dívat, co lze nalézt v korpusech a co se z nalezeného materiálu dá vyčíst. Třeba se může stát podnětem k dalšímu zkoumání.

5. 1 Seznam použité literatury

5.1 Literatura použitá pro teoretickou část práce

Corpas Pastor, G. (2003): *Diez años de investigación de en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*. Frankfurt am Main: Vervuert.

Čermák, F. (2009): *Česká přirovnání*. In: Slovník české frazeologie a idiomatiky. Díl 1. Přirovnání. Praha: Leda, s. 485–507.

Čermák, F. (1997): *Teresa Z. Orłós – Joanna Hornik: Czesko-polski słownik skrzydlatych słów* In *Slovo a slovesnost*, ročník 58 (1997), číslo 3, str. 225–226 online <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3745>> [cit. 17. 3. 2016]

Čermák F. (2007b): *Frazeologie a idiomatika češtiny: stručný přehled historie*. In: Pleskalová J. et al. (2007): *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia, s. 243–248.

Čermák, F. (2011): *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, s. 211–12.

Čermák, F. (2007): *Základy a zásady frazeologie a idiomatiky* In: Čermák, F. (2007): *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, s. 24–72.

Hladká, J. (2008): *Lexikologie*. In Karlík, P. – Nekula, M. – Rusínová, Z. eds. (2008): *Příruční mluvnice češtiny*. 2. opr. vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, s. 71–73.

Jelínek, M. (2008): *Stylistika. Idiomy a frazémy*. In Karlík, P. – Nekula, M. – Rusínová, Z. eds. (2008): *Příruční mluvnice češtiny*. 2. opr. vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, s. 772–74.

Kopřivová, M. (2010): *Lexikologie. Frazeologie*. In Cvrček V. a kol. (2010): *Mluvnice současné češtiny*. Díl 1. Praha: Karolinum, s. 75–76.

Lakoff, G. – Johnson, M. (1980/2002): *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002.

Miřátská, J (2013): *Denotace (lexikologie)*. In Prokopová, K. (ed.) *Encyklopedie lingvistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

online <http://oltk.upol.cz/encyklopedie/index.php5/Denotace_%28lexikologie%29> [cit. 17. 3. 2016]

Pajdzinska, A. Kategorie strukturující jazykový obraz světa: antropocentrismus a opozice „vlastní“ – „cizí“. In: Saicová Římalová, L. ed. (2007): *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II*. Praha: FF UK, s. 27–44.

Patočka, J. (1995): *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Ze záznamů přednášek proslovených ve školním roce 1968–69 na FF UK sest. Jiří Polívka. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.

Petrželka, A. (2009): Letecký rekord hmyzí říše drží vážky, doletí dál než monarchové) dostupné na <<http://www.novinky.cz/veda-skoly/181137-letecky-rekord-hmyzi-rise-drzi-vazky-doleti-dal-nez-monarchove.html>> [cit. 13. 2. 2016]

Real Academia Española (2014): *Diccionario de la lengua española*, 23.^a ed. Madrid: Espasa. dostupný online <<http://dle.rae.es/>>

Ruiz Gurillo, L. (1997): *Aspectos de fraseología teórica española*. Anejo XXIV de la Revista Cuadernos de filología. Valencia.

Saicová Římalová, L. ed. (2007): *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II*. Praha: FF UK.

Tokarski, R. (2007) *Konotace – prototypy – otevřené definice*. In: Saicová Římalová, L. ed. (2007): *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II*. Praha: FF UK, s. 13–26.

Vaňková a kol. (2005): *Co na srdci, to na jazyku*. Praha: Karolinum.

Vaňková, I. (2007) *Inspirace z Lublinu*. In: Saicová Římalová, L. ed. (2007): *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II*. Praha: FF UK, s. 9–12.

Vaňková (2007b): *Nádoba plná řeči (Člověk, řeč a přirozený svět)*. Praha: Karolinum.

Varela, F. – Kubarth, H. (1994): *Diccionario fraseológico del español moderno*, s. 9–10.

Vybíhalová, M. (2014): Frazémy, parémie a okřídlené výrazy jako jazykový prostředek polské reklamy. Diplomová práce. Brno: FF MU. online <https://is.muni.cz/th/362629/ff_m/DP_Vybihalova.pdf> [cit. 17. 3. 2016]

5. 2 Zdroje dat a s nimi související literatura

5. 2. 1 Araneum Hispanicum

Benko, V. (2015): Srovnatelné webové korpusy Aranea. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupný online <<http://www.korpus.cz>>.

Benko, V. (2014): Aranea: Yet Another Family of (Comparable) Web Corpora. In: Sojka, P. – Horák, A. – Kopeček, I. – Pala, K. (eds): TSD 2014, LNAI 8655, 257–264. Springer International Publishing.

Benko, V. (2016): *Aranea*. online <http://ucts.uniba.sk/aranea_about/index.html> [cit. 28. 4. 2016]

Křen, M. (2015): *Korpusy Aranea*. online <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:aranea>> [cit. 28. 4. 2016]

5. 2. 2 CREA

Real Academia Española: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual*. <<http://www.rae.es>> [8. 2. 2016]

Real Academia Española (2016): *CREA*. online <<http://www.rae.es/recursos/banco-de-datos/crea>> [cit. 28. 4. 2016]

5. 2. 3 InterCorp (verze 8)

Čermák, P. – Vavříň, M. (2015): *Korpus InterCorp – španělština, verze 8 z 4. 6. 2015*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupný online <<http://www.korpus.cz>>

Rosen, A. – Vavříň, M. (2015): *Korpus InterCorp – čeština, verze 8 z 4. 6. 2015*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupný online <<http://www.korpus.cz>>

odkaz na stránky projektu:

<<http://ucnk.ff.cuni.cz/intercorp/>>

<<http://www.korpus.cz/intercorp/>>

Čermák, F. – Rosen, A. (2012). The case of InterCorp, a multilingual parallel corpus. *International Journal of Corpus Linguistics*. Vol. 13, no. 3, p. 411–427.

Cvrček, V.(2016): *Paralelní korpus*. online <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:paralelni>> [cit. 28. 4. 2016]

Křen, M. (2016): *InterCorp*. online <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp>> [cit. 28. 4. 2016]

5. 2. 4 SYN2015

Křen, M. – Cvrček, V. – Čapka, T. – Čermáková, A. – Hnátková, M. – Chlumská, L. – Jelínek, T. – Kovářiková, D. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H. – Škrabal, M. – Truneček, P. – Vondříčka, P. – Zasina, A. (2015): *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupný online <<http://www.korpus.cz>>

Hajič, J. (2014): *Disambiguation of Rich Inflection (Computational Morphology of Czech)*. Vol. 1. Praha: Karolinum Charles University Press.

Jelínek, T. (2008): Nové značkování v Českém národním korpusu. In: *Naše řeč*, 91, 1, s. 13–20.

Spoustová, D. – Hajič, J. – Votrubec, J. – Krbec, P. – Květoň, P. (2007): The Best of Two Worlds: Cooperation of Statistical and Rule-Based Taggers for Czech. In: *Proceedings of the Workshop on Balto-Slavonic Natural Language Processing*. Praha: ACL, s. 67–74.

Petkevič, V. (2006): Reliable Morphological Disambiguation of Czech: Rule-Based Approach is Necessary. In: *Insight into the Slovak and Czech Corpus Linguistics (Šimková M. ed.)*. Veda, Bratislava, s. 26–44.

Křen, M. (2016): *Korpus SYN2015*. online <<https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2015>> [cit. 28. 4. 2016]

5. 3 Publikace zmiňované v historickém přehledu (řazené chronologicky)

5. 3. 1 Česká oblast

Sychra, J. M. (1821–1822): *Versuch einer böhmischen Phraseologie*. Brno: Joseph Georg Trassler.

Šach, J. (1862): *Česká frazeologie. Sestavena zvláště v prospěch studujících na školách gymnasiálních a reálných, z nejvýtečnějších spisovatelů od nejstarší doby až do Komenského*. Praha: Nakl. I. L. Kober.

Šebek, F. (1864): *Česká frazeologie*. Praha (vl. nákladem), Písek: V. Vetterle.

Komenský, J. A. (1631?, 1849, 1969): *Moudrost starých Čechů na zrcadlo vystavená potomkům*. Praha.

Erasmus (Rotterdamský) (1505): *Adagia, id est proverbiorum paroemiarum et parabolarum omnium, que apud graecos, latinos, hebraeos, arabes etc. c. in usu fuerunt, Collectio absolutissima in locos communes digesta in qua continentur suis quaequae locis accurato ordine posita*. Benátky.

Dobrovský, J. (1804): *Českých přísloví sbírka*. Praha.

Čelakovský, F. L. (1852): *Mudrosloví národu slovanského v příslovích. Připojena jest sbírka prostonárodních českých pořekadel*. Praha: Nakl. Českého musea.

Flajšhanz, V. (1915): *Živá slova. Sbírka slavných výroků, citátů, hesel, průpovědí atd.* Praha: Česká grafická unie.

Mašín, J. (1916, 1924): *Slovník českých vazeb a rčení*. Praha: vl. nákl.; Praha.

Zaorálek, J. (1947, 1963): *Lidová rčení*. Praha: Fr. Borovský; Praha: Academia.

Slovník spisovného jazyka českého. 1–4. (1960–1971) Praha: Nakladatelství ČSAV. Dostupný též online <<http://ssjc.ujc.cas.cz/>>

Čermák, F. (1982): *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: UK.

Čermák, F. – Hronek, J. – Machač, J. eds. (2009): *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. 1, Přirovnání. 2., přeprac. a dopl. vyd., V nakl. Leda vyd. 1.; 2, Výrazy neslovesné. 2., přeprac. a dopl. vyd., V nakl. Leda vyd. 1.; 3, Výrazy slovesné. 2., přeprac. a dopl. vyd., V nakl. Leda vyd. 1.; 4, Výrazy větné. 1. vyd. Praha: Leda.

5. 3. 2 Španělská oblast

Santillana, Íñigo López de Mendoza, Marqués de (1522): *Íñigo lopez de mendoza por mandado del rey don Juan ordeno estos refranes que dizen las viejas detras del fuego y van ordenados por la orden del a.b.c.* Sevilla: por Jacobo cronberger aleman. Originál uchovávaný v knihovně Universidad de Salamanca. Zdigitalizovaný dostupný online <<http://hdl.handle.net/10366/118581>>

Vallés, P. (1549): *Libro de refranes copilado por el orden del abc en el qual se contienen quatro mil y trezientos refranes. El mas copioso que hasta oy ha salido impresso*. Její existenci zmiňuje Ruiz Gurillo (1997) na základě zmínky v Fernández-Sevilla, J. (1985). *Paremiología y lexicografía: algunas precisiones terminológicas y conceptuales. Homenaje a Alvar*. Madrid, Gredos.

Covarrubias Orozco, Sebastián de (1611/1995): *Tesoro de la Lengua Castellana o Española*. Madrid: Castalia.

Zdigitalizovaný dostupný též online:

<<http://fondosdigitales.us.es/fondos/libros/765/16/tesoro-de-la-lengua-castellana-o-espanola/>>

Lze v něm vyhledávat v rámci *Nuevo tesoro lexicográfico de la lengua española (NTLLE)*, dostupného online <<http://www.rae.es/recursos/diccionarios/diccionarios-antiores-1726-1992/nuevo-tesoro-lexicografico>>

Salazar, Ambrosio (1614): *Espexo general de la gramática en Diálogos*. Její existenci zmiňuje Ruiz Gurillo (1997).

Núñez, Hernán (1621/2001): *Refranes o proverbios en romance*. Edición crítica de Louis Combet et al. Madrid: Guillermo Blázquez, 2001.

Zdigitalizovaný dostupný též online:

<<http://fondosdigitales.us.es/fondos/libros/1308/2/refranes-o-proverbios-en-romance/>>

Correas, Gonzalo (1627/1992): *Vocabulario de Refranes y Frases Proverbiales y otras formas comunes en la Lengua Kastellana en que van todos los impresos antes y otra gran copia*. Madrid: Visor Libros.

Real Academia Española (1726–1739/2002): *Diccionario de la lengua castellana en que se explica el verdadero sentido de las voces, su naturaleza y calidad con las frases y modos de hablar, los proverbios o refranes y otras cosas convenientes al uso de la lengua*. [zvaný též „*Diccionario de autoridades*“]. Madrid: Gredos.

Lze v něm vyhledávat v rámci *Nuevo tesoro lexicográfico de la lengua española (NTLLE)*, dostupného online <<http://www.rae.es/recursos/diccionarios/diccionarios-antiores-1726-1992/nuevo-tesoro-lexicografico>>

Sbarbi y Osuna, José María (1871/1999:.) *Monografía sobre los refranes, adagios y Proverbios Castellanos y las obras o fragmentos que expresamente tratan de ellos en nuestra lengua*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. Dostupná online <<http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmctx388>>

Casares, J. (1950/1969): *Introducción a la lexicografía moderna*. Madrid: Revista de Filología Española, anejo LII.

Thun, Harald (1978): *Probleme der Phraseologie (Untersuchungen zur wiederholten Rede mit Beispielen aus dem Französischen, Italienischen, Spanischen und Rumanischen)*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Zuluaga, Alberto (1980): *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Tübingen.

Corpas, Gloria (1997): *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.

Resumé

Diplomová práce se zaměřuje na španělská přirovnání s adjektivem (typu *feliz como una perdiz*) a jejich protějšky v češtině.

Nejprve je zasazena do teoretického rámce. Shrňeme vývoj frazeologie jako vědní disciplíny v české a španělské tradici a různé proudy, kterými se v současnosti ubírá. Charakterizujeme korpusy, které využijeme jako zdroj dat pro výzkum: jednojazyčný španělský korpus CREA (Corpus de Referencia del Español Actual); paralelní korpus InterCorp, který umožňuje srovnávat úseky textu v různých jazykových mutacích, v našem případě české a španělské; jednojazyčný český korpus SYN2015 a jednojazyčný španělský korpus Araneum Hispanicum. A vysvětlíme též postup získání dat k výzkumu.

Dále se věnujeme základním termínům, které se vážou k tématu práce (*frazém, přirovnání* apod.), rysům charakterizujícím frazém (např. ustálenost, nekompozicionální význam). Nastíníme možné členění frazémů na lexikální, kolokační, propoziční; nebo větné a nevětné. Popíšeme jednotlivé části, z nichž se skládá přirovnání (*Kd – comparandum, R – relátor, Tk – tertium comparationis, k – komparátor, Kt – comparatum*), a zmíníme se též o funkci frazémů a přirovnání v komunikaci. V závěru teoretické části práce shrňeme některé myšlenky z kognitivní lingvistiky, které nám byly inspirací při sémantické analýze přirovnání.

Následuje praktická část práce, ve které zkoumáme přirovnání s adjektivy *feliz (šťastný), alegre (veselý), triste (smutný), tranquilo (klidný)* a *furioso (rozzuřený)*, která jsme našli v korpusech, a jejich možné protějšky v češtině. Nalezené příklady se pokusíme seřadit jednak podle frekvence souvýskytu, aby bylo možné zhodnotit stupeň ustálenosti, jednak dle podobnosti významu. Uvažujeme o možných konotacích, které do přirovnání vnáší komparatum. Snažíme se identifikovat obrazy, které lze vytušit za jednotlivými přirovnáními. Takové obrazy na jedné straně ovlivňují výběr komparata, na druhé straně komparata svými významovými rysy přispívají ke vzniku jejich podoby. Uvažujeme o podobnostech a rozdílech mezi tím, co se objevuje v českých a španělských přirovnáních. Dále též o významu daných adjektiv, který je osvětlován právě díky přirovnáním, do nichž vstupují.

V závěru shrňujeme to nejdůležitější, co výzkum odhalil. Lze říci, že při výběru komparat hraje důležitou roli zvukomalebnost a rým. Komparata mnohdy odrážejí zobecněné zkušenosti

z běžného života a kulturní zkušenost, což lze pozorovat též při srovnávání přirovnání ze dvou různých jazyků, jejich rozdílností. V komparetech je patrná také živost jazyka, autorská kreativita a přechodný charakter některých modelů. Objevují se jedinečná, aktualizovaná přirovnání, srozumitelná pouze se znalostí reálií, na kterých jsou založena.

V rámci úvah nad ustáleností zkoumaných přirovnání se podařilo identifikovat určité tendence. Jedním z ukazatelů mohla být frekvence souvýskytu daného spojení. Přestože by pro větší relevantnost výsledků bylo lepší mít k dispozici ještě větší korpus, v některých případech by se už takto dalo hovořit o jistém stupni ustálenosti. V některých případech pomohl tendenci k ustálenosti odhalit překlad. Někde lze jako to jediné ustálené v přirovnáních pozorovat určitý obraz, na kterém jsou založena. Ten na jedné straně pomáhá lépe uchopit význam adjektiva, na druhé straně do značné míry ovlivňuje výběr komparata.

Výzkum, který zde předkládáme, nechce být vyčerpávajícím přehledem, ale spíše příspěvkem k výzkumu přirovnání. K tomu, jak na ně lze pohlížet, na co je možné se zaměřit, a co lze k tomuto tématu nalézt v korpusech.

El resumen

La tesis está dedicada al estudio de los símiles con adjetivos (tipo *feliz como una perdiz*) y sus equivalentes en checo.

Primero se establece un marco teórico para el trabajo. Se resume la evolución de la disciplina así como las corrientes actuales de la investigación en el campo de fraseología. Lo hacemos siguiendo la tradición checa, así como la española. Se describen los corpus utilizados como la base de datos para la investigación: el CREA (Corpus de Referencia del Español Actual), un corpus monolingüe español; el InterCorp, corpus paralelo que permite comparar segmentos de texto de lenguas diversas, en nuestro caso el checo con el español; el SYN2015, un corpus monolingüe checo; y el Araneum Hispanicum, un corpus monolingüe español. También se explica el método de obtención de datos para el análisis.

Además se definen unos términos básicos relacionados con el tema (como por ejemplo *la unidad fraseológica*, *el símil*, etc.), se nombran unos rasgos característicos de la UF como la idiomatidad o la fijación, se habla de la posible estructuración de las UFS (en léxicas, colocacionales, proposicionales; u oracionales y no oracionales). Se describen las distintas partes que forman un símil (*Kd – comparandum*, *R – relátor*, *Tk – tertium comparationis*, *k – komparátor*, *Kt – comparatum*) y se habla de la función de las UFS y de los símiles en la comunicación. Al final de la parte teórica mencionamos unas ideas procedentes de la lingüística cognitiva que nos sirvieron como fuente de inspiración para el análisis semántico de los símiles.

Sigue la parte práctica del trabajo. Se analizan los símiles con adjetivos *feliz*, *alegre*, *triste*, *tranquilo* y *furioso*, encontrados en los corpus, junto a sus posibles equivalentes en checo. Tratamos de ordenar lo encontrado según frecuencia de coaparición para poder valorar el grado de fijación. A la vez lo ordenamos según el significado parecido e intentamos pensar en las connotaciones que vienen junto al comparatum al símil; cuales imágenes hay detrás de tales símiles, que permitieron elegir el comparatum respectivo y que a la vez con sus rasgos semánticos contribuyeron en construirlas. Reflexionamos sobre las semejanzas y las diferencias entre lo que aparece en los símiles españoles y los checos, también sobre el significado de los adjetivos respectivos porque los símiles en los que entran pueden aclarar un poco el significado del adjetivo, sus diferentes sentidos.

Para concluir resumimos lo más importante que reveló la investigación. Acerca de los comparata podemos decir que en su elección desempeña un papel importante la onomatopeya y el rima. Luego muchas veces reflejan la experiencia de la vida normal y corriente y la experiencia cultural generalizada, algo que se puede observar también en las diferencias entre símiles de dos lenguas. Además en los comparata se muestra la vivacidad de la lengua y la creatividad de sus autores junto a la fugacidad de algunos modelos: aparecen unas símiles únicas, actualizadas, comprensibles solo con la noción de la realidad que hay detrás.

En cuanto a la fijación de los símiles examinados era posible encontrar algunas tendencias. La frecuencia de coaparición mostró que en unos casos sería posible hablar de cierto grado de fijación de la estructura, aunque sería mejor disponer de un corpus más grande para poder valorarlo mejor. Ciertas tendencias desveló también la traducción. Muchas veces pareció que lo estable y fijo que se puede observar en los símiles es una imágen que hay detrás, que ayuda a comprender mejor el sentido del adjetivo respectivo y que tiene gran influencia a la hora de elegir el comparatum.

El estudio que realizamos no tiende a ser exhaustivo, más bien querría ser una contribución a la investigación de símiles: cómo las podemos mirar, en cuales aspectos nos podemos fijar, qué es posible encontrar en cuanto al tema en los corpus.